

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

Τεύχος Β΄

Β΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

2ος τόμος

**Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό
Ινστιτούτο : Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π.Ι.**

**Επιμέλεια έκδοσης
Πολυτίμη Γκέκα**

**Επιμέλεια εξωφύλλου:
Βάσω Αβραμοπούλου**

**Εικόνα εξωφύλλου: Κωνσταντίνος
Παρθένης (1878-1967)
Το λιμάνι της Καλαμάτας (1911)
Εθνική Πινακοθήκη**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

**Ομάδα Εργασίας Υπουργείου
Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης
και Θρησκευμάτων**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

**Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ
Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ
Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ
Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ
Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ**

2ος τόμος

Ο Αλιβάνιστος

Το διήγημα γράφτηκε το 1903.

Αφού εβάδισαν επί τινα ώραν, ανά την βαθείαν σύνδενδρον κοιλάδα, η θεια Μολώτα, κι η Φωλιώ της Πέρδικας, κι η Αφέντρα της Σταματρίζενας, τέλος έφθασαν εις το Δασκαλειό. Αι τελευταίαι ακτίνες του ηλίου εχρύσωναν ακόμη τας δυο ράχεις, ένθεν* και ένθεν της κοιλάδος. Κάτω, εις το δάσος το πυκνόν, βαθεία σκιά ηπλούτο. Κορμοί κισσοστεφεής* και κλώνες χιαστοί εσχημάτιζον ανήλια συμπλέγματα, όπου μεταξύ των φύλλων ηκούοντο ατελείωτοι ψιθυ-

---

ένθεν και ένθεν: από το ένα και από το άλλο μέρος.

κισσοστεφεής: στεφανωμένος με κισσό.

ρισμοί ερώτων. Ευτυχώς το δάσος ενομιζέτο κοινώς ως στοιχειωμένον, άλλως θα το είχε καταστρέψει κι αυτό προ πολλού ο πέλεκυς του υλοτόμου. Αι τρεις γυναίκες επάτουν πότε επί βρύων μαλακών, πότε επί λίθων και χαλίκων του ανωμάλου εδάφους. Η ψυχή κι η καρδούλα των εδροσίσθη, όταν έφθασαν εις την βρύσιν του Δασκαλειού.

Το δροσερόν νάμα* εξέρχεται από μίαν σπηλιάν, περνά από μίαν κουφάλαν χιλιετούς δένδρου, εις την ρίζαν του οποίου βαθεία γούρνα σχηματίζεται. Όλος ο βράχος άνωθεν στάζει ωσάν από ρευστούς μαργαρίτας και το γλυκύ κελάρυσμα του νερού αναμειγνύεται με το λάλον*

νάμα, το: το νερό (επίσης το κρασί της μεταλήψεως)
λάλος: φλύαρος.

μινύρισμα* των κοσσύφων. Η θεια Μολώτα, αφού έπιεν άφθονον νερόν, αφήσασα ευφρόσυνον στεναγμόν αναψυχής,* εκάθισεν επί χθαμαλού βράχου δια να ξαποστάση. Αι δύο άλλαι έβαλαν εις την βρύσιν, παρά την ρίζαν του δένδρου, τις στάμνες και τα κανάτια, τα οποία έφεραν μαζί των, δια να τα γεμίσουν. Είτα αφού έπιαν και αυταί νερόν, εκάθισαν η μία παραπλεύρως της γραίας, η άλλη κατέναντι, κι άρχισαν να ομιλούν.

- Πώς αλγεί παπάς; είπεν η θεια Μολώτα.

Η γραία ήτο ιδιόρρυθμος εις την γλώσσαν της. Ετραύλιζε και απέκοπτεν όχι μόνον συλλαβάς, αλλά και τα άρθρα και άλλα μόρια.

μινύρισμα: σιγανό κελάηδημα.

αναψυχή: ανακούφιση.

- Νύχτωσε, θα πω! προσέθηκεν η Φωλιώ.
- Τα, τι λογάτε; επέφερεν η Αφέντρα.
Ευρίσκοντο κι αι τρεις, από της ημέρας εκείνης του Μεγάλου Σαββάτου, εις τον Αϊ-Γιάννην, στον Ασέληνο. Ήτον έρημον παλαιόν μοναστηράκι. Είχε γνωσθή ότι ο παπα-Γαρόφαλος ο Σωσμένος, εις εκ των ιερέων της πόλεως, θα ήρχετο εις τον Αϊ-Γιάννην, στον Ασέληνον, δια να κάμη Πάσχα εις τους αιγοβοσκούς των αγρίων εκείνων μερών. Αι τρεις αυταί και τίνα άλλα πρόσωπα από την πόλιν, αγαπώντα την εξοχήν, είχαν έλθει, χάριν του Πάσχα, πριν να ξεκινήση ο παπάς. Αλλ' όμως ενύκτωνεν ήδη και ο παπα-Γαρόφαλος δεν είχε φανεί ακόμη.
- Είναι αργοστόλιστος, θα πω, επέφερεν η Φωλιώ η Πέρδικα.

- Ναι, είδες πώς αργεί να ντυθή; υπέλαβεν ερμηνεύουσα κατά γράμμα τον λόγον η Αφέντρα της Σταματρίζενας. Και καμιά φορά βάζει και στραβά την «αλλαή» του.

Ωνόμαζεν ούτω το φελόνιον*. Αι τρεις γυναίκες είχαν έλθει από τον Αϊ-Γιάννην, απέχοντα ως τετάρτου της ώρας δρόμον, δια να γεμίσουν τα σταμνιά στο Δασκαλειό, επειδή η μικρά βρύσις του παλαιού ησυχαστηρίου, κάτω από τον ναΐσκον, είχε χαλάσει, και σχεδόν είχε χαθεί το νερόν. Έμελλον δε να επιστρέψουν αμέσως εις τον Αϊ-Γιάννην. Αλλά με την ομιλίαν, αργοπορούσαν.

Τέλος, αι δύο εσηκώθησαν, έκυψαν δια να φορτωθούν τ' αγγεία, και ήσαν έτοιμαι προς αναχώρησιν.

φελόνιον: ιερατικό άμφιο χωρίς μανίκια.

Αλλά την στιγμήν εκείνην ζωηρά φωνή ηκούσθη από το κάτω μέρος, ανάμεσ' από τα δένδρα.

- Σ' έσκιαξα, θεια Μολώτα, είπεν η φωνή.

Είτα καγχασμός ήχησε κι ευθύς επαρουσιάσθη εις νέος υψηλός, αμύστακος, ως δεκαέξ ετών, κρατών κάτω του στέρνου του κάτι ως διπλωμένον και τυλιγμένον πράγμα.

- Α! κακό να μην έχης! έκραξεν η Φωλιώ. Εσύ 'σαι, αρέ Σταμάτη;

Δεν είχε νυκτώσει ακόμη καλά, και αι γυναίκες είδαν τα χαρακτηριστικά του, αφού πρώτον είχαν γνωρίσει την φωνήν του. Ήτον ο Σταμάτης το Τρυγονάκι, μάγκας ορφανός παιδιόθεν, καλόκαρδος, βολικός, όστις έζη εκτελών θελήματα ανά την πόλιν. Όταν όμως ήτο πουθενά εξοχικόν πανηγύρι, άφηνεν όλες τις

δουλειές του, κι έτρεχε πρώτος μεταξύ όλων των πανηγυριστών.

- Να, απ' τον Ασέληνο έρχομαι, είπεν ο νέος... φορτωμένος πράματα, θάματα... κοιτάξτε!

Έθεσε την δεξιάν χείρα εντός του τυλιγμένου πανίου, το οποίον εκράτει, έλαβεν ένα μαύρον πράγμα, και, θέλων να παίξη, το έρριψεν εις την ποδιάν της Μολώτας, ήτις εκάθητο ακόμη επί της πέτρας.

- Α! φωτιά που σ' ε!... έκαμεν αύτη, αναπηδήσασα ορθή, και τινάζουσα την ποδιάν της.

Το πράγμα, το οποίον της είχε ρίψει ο Σταμάτης, ήτο τεράστιος ζωντανός κάβουρας. Ο νέος είχε κατέλθει προ δυο ωρών εις τον Μικρόν Ασέληνον. Ούτως ωνομάζετο ο δυτικός αιγιαλός, μικρά αγκάλη, αντικρίζουσα το Πήλιον. Εκεί είχε γεμίσει το προσόψιον, το οποίον είχε περι-

ζωσμένον εις την μέσην του, από κοχύλια, πεταλίδες και καβούρια.

- Αρέ, ζουρλάθηκες; είπεν αυστηρώς η Αφέντρα. Να κάμης την οικοκυρά να κόψη το αίμα της!

Ο Σταμάτης και πάλιν εκάγχασε.

- Να με συμπαθάς, θεια Μολώτα, είπε. Σα χωριάτης που 'μαι, έσφαλα. Θέλησα να σου χαρίσω αυτό το καβούρι, για να κάμης μεζέ απόψε, και με τον τρόπο που σου το 'ριξα στην ποδιά σου σ' ετρόμαξα.

- Δεν τλώου καβούλγια, είπεν η Μολώτα, θα μεταλάβου!

- Αλήθεια; Τότε, το χαρίζω της Πέρδικας.

- Μεγαλοσαββατιάτικα, καβούρια θα φάω; είπεν η Φωλιώ.

- Τότε, ας το παρ' η Σταματρίζενα, είπεν ο Σταμάτης.

- Να καβουρώσεις και κάβουρας να γένεις! απήντησεν η Αφέντρα.

- Μωρέ, ευχή που μου δίνεις! είπε ο Σταμάτης. Ακούς! να ήμουν κάβουρας! Πώς θα περπατούσα τάχα;

Και άμα είπε, έκυψε και άρχισε να κάμνη λοξά πατήματα, μεταξύ των τριών γυναικών. Με την κεφαλήν του εκτύπησε το πλευρόν της Μολώτας, με την πλάτην του έπληξε τον αγκώνα της Φωλιώς, και με την πτέρναν του επάτησε την γόβα της Αφέντρας.

Αι τρεις γυναίκες, μισοθυμωμένοι, εγέλασαν.

- Ζουρλάθηκες, βλέπω· δεν είσαι καλά! είπε η Αφέντρα.

Και σηκώσασα με την αριστεράν χείρα το κανάτι της, εκολάφισεν* ελαφρά την κεφαλήν του Σταμάτη, όστις εφάνη να εγοητεύθη.

- Ω! τι δροσιά, μωρέ Σταματρίζενα! είπε. Δώσε μου άλλη μια!

- Πάμε! νυχτώσαμε, έκαμεν εις απάντησιν η Αφέντρα.

Και πάραυτα* εξεκίνησαν. Τότε ο Σταμάτης, αφού έδραξε, χωρίς να είπη τίποτε, την μεγάλην στάμναν, την οποία άλλως θα εφορτώνετο η Αφέντρα, επιλοτιμήθη να τρέξη πρώτος, ως εμπροσθοφυλακή· εις τον δρόμον άρχισε να διηγείται:

- Να ξέρατε ποιον ηύρα, τώρα, στο δρόμο π' ανέβαινα... πριν σας ανταμώσω στη βρύση.**
- Ποιος ηύρες; είπεν η Αφέντρα. Τον Μπαμπάο*, ή τον Αράπη,* ή τον Εξαποδώ;***
- Ηύρα τον Αλιβάνιστο!**
- Αλήθεια; για πες μας.**

εκολάφισεν: ρ. κολαφίζω

χαστουκίζω, χτυπώ.

πάραυτα: αμέσως.

Μπαμπάος, Αράπης, Εξαποδώ:
πρόσωπα των παραμυθιών μας.

Ἄμα ἤκουσε το ὄνομα τούτο ἡ
θεία Μολῶτα, ἔκαμεν ακούσιον κί-
νημα, καὶ με δύο βήματα ἤλλαξε
θέσιν εἰς τον δρόμον, καὶ ετάχθη εἰς
αριστερών του Σταμάτη, δια ν'
ακούση καλύτερα, ἐπειδή ἦτο κωφή
ἀπό το εν ους. Ο νέος διηγήθη ὅτι
εἰς την ἀκρην του βουνού, ὄχι μα-
κράν της ακτής, εἶχε περάσει ἀπό
την κατοικίαν του ἀλλόκοτου
εκείνου ἀνθρώπου, ὅστις ἀπό
τριάκοντα ἐτών δεν εἶχε κατέλθει εἰς
την πόλιν, καὶ ἐμόναζεν εἰς μίαν
καλύβην, ἢ μάλλον σπηλιάν, της
οποίας το στόμιον εἶχε κτίσει με τας
χείρας του. Ἐβοσκεν ολίγας αἶγας,
καὶ δεν συνανεστρέφετο κανέναν
ἀνθρωπον, παρὰ μόνον τον
Μπαρέκον, τον μέγαν αἰγοτρόφον
του βουνού, ὅστις εἶχε κοπάδι ἀπό
χίλια γίδια. Εἰς αὐτόν ἐδίδε το ολί-
γον γάλα του, λαμβάνων ως ἀντάλ-

λαγμα ολίγα παξιμάδια, παστά οψάρια, και πότε κανέν τρίχινον φόρεμα ή μάλλινον σκέπασμα.

- Άμα με είδε, είπεν ο Σταμάτης, έκαμε να κρυφτή. Εγώ έτρεξα κατόπι του, τον εχαιρέτισα, και, για να τον φουρκίσω, άρχισα να τον λιβανίζω μ' αυτήν την πετσέτα, που κουδούνιζαν μέσα οι πεταλίδες... Να, πώς του έκαμα!

Και αποσπάσας την ποδιάν, την περιέχουσαν τα θαλασσινά είδη, από την μέσην του, έκαμε πως λιβανίζει μ' αυτό την θεια Μολώτα, ήτις αφήκεν άναρθρον κραυγήν διαμαρτυρίας.

- Έλα! θα ησυχάσης, βρε πειρασμέ; έκραξεν οργίλη η Αφέντρα.

Εις τον Αϊ-Γιάννην, άμα ενύκτωσεν, είχε φθάσει με όλον το ασκέρι του, γυναίκα, παιδιά και παραγιούς του, ο μεγαλοβοσκός Γιάννης ο

Μπαρέκος, καθώς κι ο Κώστας ο Πηλιώτης, άλλος τσομπάνος με τη φαμίλια του, κι ο Αγγελής ο Πολύχρονος, με όλον το όρδινό* του. Είχαν ανάψει μεγάλην φωτιά, κι εκάθισαν εις το ύπαιθρον, παρά τον βόρειον τοίχον του ναΐσκου, και διηγούντο παλαιά χρονικά του ποιμενικού κόσμου, κι εκοίταζαν τους αστερισμούς και την Πούλια, πότε θα φθάση στην μέσην τ' ουρανού, δια να είναι μεσάνυχτα, και πότε θα φθάση εις εν δυτικόν σημείον, δια να φέξη. Κι επερίμεναν τον παπάν, πότε να έλθη, δια να τους κάμη Ανάστασιν. Ήτον δε μεσάνυχτα ήδη, και ο παπάς δεν είχε έλθει.

όρδινο: ετοιμασίες (και ορδινιά)

- Καθώς τ' ομολογáει η φλάσκα*... έλεγεν ο Αγγελής ο Πολύχρονος.
- Να το 'ξέρε κανείς, να πήγαινε στη χώρα,* είπεν ο Κώστας ο Πηλιώτης.
- Ο παπα-Γαρόφαλος, αν θα 'ρθη, θα 'ρθη με το φεγγάρι, παρετήρησεν ο Μπαρέκος. Για κοιτάξτε!

Έδειχνεν υψηλά εις το βουνόν, όπου αι κορυφαί των δένδρων είχαν αρχίσει να καταλάμπωνται από το αργυρούν φέγγος. Ήτο ήδη περί το τελευταίον τέταρτον.

Την ιδίαν στιγμήν έφθασεν ο Σταμάτης. Ούτος προ ώρας είχε γίνει

φλάσκα: μικρό δοχείο για νερό ή κρασί, από ξύλο ή κολοκύθα· η φράση ανήκει στην παροιμία: «όπως δείχνουν τα κουκιά κι όπως μολογáει η φλάσκα, ούτε φέτος Πασκαλιά ούτε του χρόνου Πάσχα».

χώρα: η πόλη

άφαντος, χωρίς κανείς να προσέξη εις τούτο. Ο νέος είχε αναβεί υψηλά εις το βουνόν, δια να κατοπτεύση και ακροασθή αν θα ηκούετο ή θα εφαινετο πουθενά ο παπάς.

Άμα επέστρεψεν, έννευσεν* εις τον Μπαρέκον και τους άλλους να εξέλθουν μαζί του από τον περίβολον.

- Τι τρέχει;

- Ελάτε· κάτι φωνές ακούω. Βάζω στοίχημα!...

Ο Μπαρέκος και ο Κώστας ο Πηλιώτης τον ηκολούθησαν, και απεμακρύνθησαν διακόσια βήματα, κατά τον ανήφορον. Εκεί ήκουσαν τω όντι ήχους τινάς να ανέρχωνται βαθιά από το ρεύμα κάτω, προς το Δασκαλειό και τον Ασέληνον.

-Τι να είναι;

έννευσεν: ρ. νεύω· κάνω νεύμα, κάνω νόημα

- Βάζω στοίχημα πως ο παπα-Γαρόφαλος έχασε το δρόμο, είπε ο Σταμάτης.
- Τι θέλει αποκεί, κατά τον Ασέληνο;
- Γνώρισα τη φωνή του, είπε ο Σταμάτης. Θα ήρθε από τον άλλον δρόμο, απ' τα χωράφια κι ύστερα έπεσε μέσα στ' ορμάνι* κι εχάθηκε.

Οι δύο βοσκοί κι ο Σταμάτης κι ο Πολύχρονος, όστις έτρεξε κατόπιν των ανήλθον την οφρύν* του βουνού και απήντησαν δια φωνών εις τας ηχούς τας οποίας ήκουον.

- Ελάτε!... Εδώ είμαστε!... έκραξε με στεντορείαν φωνήν ο Σταμάτης.
- Μα πώς, δεν βλέπουν κοτζάμ φωτιά; είπε εν απορία ο Πηλιώτης.

ορμάνι: (λ. τουρκ.), δάσος
οφρύς: φρύδι.

- Θα έχουν πέσει μέσα σε κακοτοπιά, στον ίσκιο του βουνού, το φεγγάρι δεν ψήλωσε ακόμα.
- Πάω να φέρω το φανάρι! έκραξεν ο Σταμάτης.

Κι έτρεξε κάτω, εις τον περίβολον του Αϊ-Γιαννιού, οπόθεν επανήλθε μετ' ολίγον φέρων φανάριον αναμμένον. Ο Σταμάτης κρατών τούτο, επροπορεύθη και οι τρεις άνδρες τον ηκολούθησαν εν μέσω του δάσους. Μετ' ολίγα λεπτά αι φωναί ηκούοντο πλησιέστεροι και τέλος εφάνη ο παπάς ακολουθούμενος από τον ανεψιόν, τον βοηθόν του, σύροντα από την τριχιάν ένα γαϊδουράκι, επάνω εις το οποίο ησαν φορτωμένα τα «ιερά» του παπά. Αλλά τελευταία όλων εφάνη και μία σκιά, ήτις εφάινετο αποφεύγουσα ν' αντικρύση το φως του φαναριού.

- Μπα! έκαμε γελών ο Σταμάτης.

**Και σιγά προς τον Μπαρέκον
επιθύρυσεν:**

- Ο Αλιβάνιστος!

- Μεγάλο θάμα! είπεν ο Μπαρέκος.

**- Πώς έκαμες, βλοημένε, κι έχασες
τον δρόμο; ηρώτησε τον πατάν ο
Αγγελής ο Πολύχρονος.**

**- Μη ρωτάτε... θέλησα να πάω απ'
τον άλλο δρόμο... απ' τα Ρόγγια...
είπεν ασθμαίνων ο παπάς· ήθελα
να ιδώ το χωράφι... είπε να το
σπείρει, κείνος ο Ντανάκias και τ'
άφησε άσπαρτο... κι εγώ χαμπάρι
δεν είχα, τόσοι μήνες τώρα. Ας είναι
καλά ο άνθρωπος... Είχα και δυο
τρεις αγιασμούς να κάμω κι
ενύχτωσα... Καλά που έπεσα κοντά
στο καλυβάκι του μπαρμπα-Κόλια
εδώ (δεικνύων τον καλούμενον
Αλιβάνιστον) και μ' εβοήθησε να
βρω το δρόμο!... Ας έχει την ευχή!**

Ο παπα-Γαρόφαλος εδείκνυεν εκείνον, τον οποίον απεκάλει μπαρμπα-Κόλια, όστις όμως, ως αληθής σκιά είχεν αρχίσει να γλιστρά όπισθεν των δένδρων, και ν' απομακρύνεται.

Ο Μπαρέκος, τρέξας, τον έδραξεν ισχυρώς από τον βραχίονα.

- Πού πας, μπαρμπα-Κόλια; είπε. Τώρα δε σ' αφήνουμε... τελείωσε! Φέτος θα κάμουμε Ανάσταση μαζί!...

Ο Σταμάτης, μη δυνάμενος να κράτηση τα γέλια, άρχισε με το φανάρι το οποίον εκράτει, να κάμνη κινήματα ως να ελιβάνιζε προς το βάθος, εις το μέρος όπου ίστατο το σύμπλεγμα του Μπαρέκου και του μπαρμπα-Κόλια.

Ο γέρων εφάινετο αληθής λυκάνθρωπος. Εφόρει είδος ράσου, απροσδιορίστου χρώματος, και

μαύρην σκούφιαν, είχε μακράν κόμη μαύρην ακόμη, και ψαρά, σγουρά γένεια. Εδυσανασχέτει διότι τον εκράτει με την ρωμαλέαν χείρα του ο Μπαρέκος κι ήθελε να φύγη.
- Αφ' σε με να ζήσης! Δεν μπορώ!... τι Ανάσταση να κάμω 'γω... τι με θέλετ' εμένα... Εσείς κάμετε Ανάσταση. Με γεια σας, με χαρά σας!... Πάω στο καλύβι μου, 'γω!

Τότε ο παπα-Γαρόφαλος έλαβε τον λόγον:

- Να 'χης την ευχή του Χριστού, παιδί μου! Έλα!... Να πάρης ευλογία!... Να μοσχοβολήσ' η ψυχή σου! Έλα ν' απολάβης τη χαρά του Χριστού μας! Μην αδικείς τον εαυτόν σου! Μην κάνεις του εχτρού το θέλημα!... Πάτα τον πειρασμό! Έλα, Κόλια! Έλα, Νικόλαε, έλα, Νικόλαε μακάριε! Ο άγιος Νικόλαος να σε φωτίσει!

Ο μπαρμπα-Κόλιας ήθελε να έλ-
θη, αλλ' εντρέπετο. Επαραξενεύετο
πολύ, θα επεθύμει να τον απήγον
δια της βίας.

Ο Μπαρέκος, ως να είχεν εισδύ-
σει εις τα ενδόμυχα της ψυχής του,
έκραξε τους δύο άλλους βοσκούς
πλησίον του. Ούτοι, ημιπαίζοντες,
ημισπουδάζοντες,* έβαλαν τας χεί-
ρας των εις τους βραχίονας και τας
ωμοπλάτας του Κόλια. Εν πομπή
και παρατάξει τον απήγαγον, κάτω
νεύοντα, επιθυμούντα ν' ακολουθή-
ση, και τείνοντα ν' αποσκιρτήση.

Όταν έφθασαν εις τον Αϊ-Γιάννην,
παράδοξον πράγμα συνέβη. Η θεια
Μολώτα, καθώς εκάθητο έξωθεν του
ναού, άμα είδε τον Κόλιαν, εταράχθη
νευρικώς, εστράφη προς τον τοίχον

ημισπουδάζοντες: μισοσοβαρά.

του ναού. Η Αφέντρα, ήτις ήτον στο πλάγι της, την είδε, κι ενόησεν ότι κάτι συνέβαινε.

- Τι έχεις, θεια Μολώτα;

Η γραία της ένευσε να σιωπήση. Εν τοσούτω, αφού η συνοδεία επροχώρησεν εις το κέντρον του περιβόλου, η Μολώτα έρριψε πλάγιον βλέμμα προς το σύμπλεγμα των ανδρών, κι εκατέβασε χαμηλά την μαύρην μανδήλαν της, έκρυψε τα οφρύδια, τους κροτάφους, και με τα τσουλούφια της κόμης της, και με τα κλώνια της μανδήλας, εκάλυψε το κατωσάγονον και τα μάγουλα.

Η Αφέντρα την εκοίταζε με άπληστον περιέργειαν.

- Τι έπαθες, θεια Μολώτα; ηρώτησε και πάλιν.

- Σώπα, σ' λένε! εψιθύρισεν η Μολώτα. Ευθύς τότε ο παπάς εισήλθεν εις τον ναΐσκον, τον οποίον ο

Σταμάτης, από την ημέραν, πριν να πάγη ακόμα δια πεταλίδας και καβούρια, είχε στολίσει με δάφνας και μυρσίνας, και όστις ήστραπτεν από κοσμιότητα και καθαριότητα. Ο ιερεύς έβαλεν Ευλογητόν, και μαζί με τον ανεψιόν του άρχισε να ψάλλη το «Κύματι θαλάσσης». Η Αφέντρα, η Φωλιώ, κι αι γυναίκες και τα θυγάτρια των ποιμένων, εισήλθον εις τον ναόν, κι εκόλλησαν πολλά κηρία εις τα μανουάλια.

Η Μολώτα έμενε παραπίσω. Ήθελε να ιδή αν ο μπαρμπα-Κόλιας, ο Αλιβάνιστος, θα εισήρχετο εις τον ναόν ή όχι. Ο Κόλιας καταρχάς επέμενε να μένη έξω, επί προφάσει ότι θα εβοήθει τους δύο παραγιούς του Μπαρέκου εις το σούβλισμα και ψήσιμον των αρνίων δια τα οποία ετοίμαζαν μεγάλην φωτιάν. Ο Μπαρέκος όμως εφοβήθη μήπως «το

στρίψει», και τον εβίασε να εισέλθη εις τον ναόν μαζί του, λέγων ότι «ο μουσαφίρης δεν κάνει ἵπηρεσία».

Τότε η Μολώτα ἔμεινεν ἀπ' ἔξω, μισοκρυμμένη εις τον παραστάτην της θύρας του ναού και κοιτάζουσα λαθραίως μέσα. Ὄταν εβγήκαν ὅλοι λαμπαδηφορούντες εις το ὑπαιθρον, δια να κάμουν Ἀνάστασιν, αὐτή ἀπελθούσα ἐκρύβη εις την βορειανατολικήν γωνίαν, σιμά εις την θυρίδα της Προσκομιδῆς. Εκείθεν ἤκουσε κι αὐτή το «Χριστός Ἀνέστη».

Ὄταν το πλήθος εισήλθε πάλιν εις τον ναόν, με το «Ἀναστάσεως ἡμέρα», το γοργόν ἐμβατήριον, η Ἀφέντρα της Σταματρίζαινας ἔμεινε παραπίσω και ἦλθε πλησίον της Μολώτας.

- Γιατί δεν ἔρχεσαι μες στην ἐκκλησιά; της εἶπε· λεχώνα εἶσαι;

- Σύλε, πιδί μ', ακούσεις καλό λόγο*, της είπε η Μολώτα. Αφ' σ' εμένα.

- Μα τι έχεις;

- Τίποτα.

Επέμεινε:

- Θα μου πεις τι έχεις;

Η γραία ανένευσε* και απεμακρύθη απ' αυτής. Η Αφέντρα ηναγκάσθη ν' απέλθη. Μετ' ολίγην όμως ώραν, όταν άρχισεν ο Ασπασμός, η Μολώτα επλησίασεν εις την θύραν του ναού κι ένευσεν εις την Αφέντραν να εξέλθη. Την έφερεν εις την ιδίαν και πριν θέσιν, αριστερόθεν του ναού.

- Τώρα, εγώ πώς θα μεταλάβου; της λέγει.

- Γιατί; τι τρέχει;

καλός λόγος: ο λόγος της Αναστάσεως, το Χριστός Ανέστη, η Ανάσταση.

ανένευσε: αρνήθηκε.

- Τώρα, δε φιλούν Βγαγγέλιο κι Ανάσταση;
- Ναι.
- Πώς να πάω 'γω ν' ανησπαστώ;
- Πώς θα πας; Με τα ποδάρια, σ',
είπεν η Αφέντρα.
- Είδες κείνον άθλωπο;
- Ποιον;
- Κόλια;
- Τον Αλιβάνιστο; Ε, τι;

Η Μολώτα έκυψεν, εταπείνωσε την φωνήν και είπε:

- Σαν ήμουν εγώ μικλό κολίτσι, αυτός μ' ήθελε γυναίκα. Πλιν αλωστήσω, κι πιαστεί φωνή μου, μ' ήυλε σουλουπώματα, πηγάδι, στενό σοκάκι, μ' ε... (έκυψεν εις το ους της Αφέντρας, κι εψιθύρισε με φωνήν μόλις ακουομένην)· μ' εφίλησε...

Η Αφέντρα έπνιξε βαθύν, αργυρόηχον γέλωτα. Η γραία επανέλαβε:

- Πατέλας δεν τον ήθελε γαμπλό. Πήλα άλλον. Χήλεψα. Αυτός, είπαν, πήλε καημό, πήγε βουνά, αγλίεψε, δεν πάτησ' εκκλησιά... Εγώ έχω το κλίμα (το κρίμα);

Η Αφέντρα εννόησεν αμέσως την απλοϊκὴν ευσυνειδησίαν της γραΐας.

- Ε, καλά, είπε, να που τον ηύρες τώρα, στην Ανάσταση. Ώρα του Ασπασμού, της αγάπης είναι. Να σχωρεθείς, να το πεις του παπά και θα σ' αφήσει να μεταλάβεις.

Η Μολώτα ηκολούθησε κατὰ γράμμα την συμβουλήν της Αφέντρας. Εισήλθεν εις τον ναόν, ησπάσθη το Ευαγγέλιον και την Ανάστασιν, είτα εζήτησε συγχώρησιν από τον Κόλιαν. Ακολούθως, την ώραν του Κοινωνικού, επλησίασε μαζί με τας άλλας γυναίκας εις την βορείαν πύλην του ιερού, όπου ο ιερεύς ανέγνωσεν επί των κεφαλών των

την συγχωρητικήν ευχήν, ενώ ο μικρός ψάλτης εμινύριζε* το «Σώμα Χριστού μεταλάβετε».

Μετά την Απόλυσιν, άμα οι άνδρες εξήλθον, ο Σταμάτης συναντήσας τον Κόλιαν τον εχαιρέτισε.

- Χριστός ανέστη, μπαρμπα-Κόλια! Καλή ώρα ήταν που σ' ηύρα χτες.

Και ο γέρων ερημίτης απήντησεν:
- Αληθώς ανέστη, βρε! Δεν είμαι αλιβάνιστος!

(1903)

μινυρίζω: μουρμουρίζω.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Το διήγημα είναι χωρισμένο σε ενότητες· να προσδιορίσετε το περιεχόμενο κάθε ενότητας και να παρακολουθήσετε την πλοκή.**
- 2. Να περιγράψετε το χαρακτήρα των προσώπων του διηγήματος, όπως προκύπτει από τις πράξεις, τα λόγια ή τις αντιδράσεις τους. Έχουν κοινά γνωρίσματα μεταξύ τους και ποια;**
- 3. Πώς αντιδρά η Μολώτα στο πρώτο άκουσμα του ονόματος του Αλιβάνιστου; Ποια είναι η σημασία της αντίδρασης αυτής για τη συνέχεια του διηγήματος;**
- 4. Όταν ο παπα-Γαρόφαλος προσπαθεί να πείσει τον Κόλια να παρακολουθήσει την Ανάσταση, χρησιμοποιεί κλιμακωτά τις εξής προσφωνήσεις: έλα Κόλια, έλα**

Νικόλαε, έλα Νικόλαε μακάριε, ο Άγιος Νικόλαος να σε φωτίσει. Τι νομίζετε ότι σημαίνει αυτή η ανοδική κλιμάκωση; Ποια σημασία παίρνει το γεγονός της Αναστάσεως για τον Κόλια και ποια για τη Μολώτα;

6. Το διήγημα εξελίσσεται σε δύο επίπεδα· ένα ευτράπελο και ένα δραματικό. Μπορείτε να τα διακρίνετε και να πείτε πώς το ένα υπηρετεί το άλλο;

ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

Να γράψετε μια λεπτομερή παρουσίαση του διηγήματος σε συνεχή λόγο όπου να περιέχονται τα εξής στοιχεία: Συγγραφέας του διηγήματος, χρόνος συγγραφής. Υπόθεση του διηγήματος, πλοκή της υποθέσεως. Το φυσικό περιβάλλον, οι περιγραφές. Τα κεντρικά πρόσωπα

και τα δευτερεύοντα· ο χαρακτήρας των προσώπων, ιδιομορφίες και κοινά χαρακτηριστικά· οι διάλογοι μεταξύ τους και οι σχέσεις τους. Το γεγονός που συγκεντρώνει τα πρόσωπα και η ιδιαίτερη σημασία που παίρνει το γεγονός αυτό για τα κύρια πρόσωπα. Το ύφος του συγγραφέα στις διάφορες περιπτώσεις (π.χ. τότε γίνεται παιγνιδιάρικο, τότε σοβαρό και τότε παίρνει μία μεγαλοπρέπεια). Η γλώσσα στην αφήγηση και τους διαλόγους· τι εντύπωση δίνει αυτή η γλωσσική διαφοροποίηση. Τις παρατηρήσεις και σχόλιά σας να τα τεκμηριώνετε με συγκεκριμένες αναφορές στο κείμενο.

Το μοιρολόγι της φώκιας

ΤΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ της φώκιας είναι από τα ωραιότερα διηγήματα τον Παπαδιαμάντη· δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1908.

Κάτω από τον κρημνόν, οπού βρέχουν τα κύματα, όπου κατέρχεται το μονοπάτι, το αρχίζον από τον ανεμόμυλον του Μαμογιάννη, οπού αντικρύζει τα Μνημούρια, και δυτικώς, δίπλα εις την χαμηλήν προεσοχήν του γιαλού, την οποίαν τα μαγκόπαιδα του χωρίου, οπού δεν παύουν από πρωίας μέχρις εσπέρας, όλον το θέρος, να κολυμβούν εκεί τριγύρω, ονομάζουν το Κοχύλι – φαίνεται να έχη τοιούτον σχήμα– κατέβαινε το βράδυ-βράδυ η γριά-Λούκαινα, μία χαροκαμένη πτωχή γραία, κρατούσα υπό την

μασχάλην μίαν αβασταγήν,* διά να
πλύνη τα μάλλινα σινδόνια της εις
το κύμα το αλμυρόν, είτα να τα
ξεγλυκάνη εις την μικράν βρύσιν, το
Γλυφονέρι, οπού δακρύζει από τον
βράχον του σχιστολίθου, και χύνε-
ται ήρεμα εις τα κύματα. Κατέβαινε
σιγά τον κατήφορον, το μονοπάτι,
και με ψίθυρον φωνήν έμελπεν* εν
πένθιμον βαθύ μοιρολόγι, φέρουσα
άμα την παλάμην εις το μέτωπόν
της, διά να σκεπάση τα όμματα από
το θάμβος του ηλίου, οπού εβασί-
λευεν εις το βουνόν αντικρύ, και
ακτίνες του εθώπτειον κατέναντί της
τον μικρόν περίβολον και τα
μνήματα των νεκρών, πάλλευκα,
ασβεστωμένα, λάμποντα εις τας
τελευταίας του ακτίνας.

αβασταγή: μπόγος.

έμελπεν: ρ. μέλπω, τραγουδώ.

Ενθυμείτο τα πέντε παιδιά της, τα οποία είχε θάψει εις το αλώνι εκείνο του χάρου, εις τον κήπον εκείνον της φθοράς, το εν μετά το άλλο, προ χρόνων πολλών, όταν ήτο νέα ακόμη. Δύο κοράσια και τρία αγόρια, όλα εις μικράν ηλικίαν της είχε θερίσει ο χάρος ο αχόρταστος.

Τελευταίον επήρε και τον άνδρα της, και της είχαν μείνει μόνον δύο υιοί, ξενιτευμένοι τώρα· ο εις είχαν υπάγει, της είπον, εις την Αυστραλίαν, και δεν είχε στείλει γράμμα από τριών ετών· αυτή δεν ήξευρε τι είχαν απογίνει· ο άλλος ο μικρότερος εταξίδευε με τα καράβια εντός της Μεσογείου, και κάποτε την ενθυμείτο ακόμη. Της είχε μείνει και μία κόρη, υπανδρευμένη τώρα, με μισήν δωδεκάδα παιδιά.

Πλησίον αυτής, η γριά-Λούκαινα εθήτευε τώρα, εις το γήρας της, και

δι' αυτήν επήγαινε τον κατήφορον,
το μονοπάτι, διά να πλύνη τα
χράμια* και άλλα διάφορα σκουτιά*
εις το κύμα το αλμυρόν, και να τα
ξεγλυκάνη στο Γλυφονέρι.

Η γραία έκυψεν εις την άκρην χθα-
μαλού, θαλασσοφαγωμένου βρά-
χου, και ήρχισε να πλύνη τα ρούχα.
Δεξιά της κατήρχετο ομαλώτερος,
πλαγιαστός, ο κρημνός του γηλό-
φου, εφ' ου* ήτο το Κοιμητήριον, και
εις τα κλίτη* του οποίου εκυλίοντο
αενάως προς την θάλασσαν την
πανδέγμονα* τεμάχια σαπρών ξύ-
λων από ξεχώματα, ήτοι ανακομιδάς

χράμια: υφαντά, στρωσίδια.

σκουτιά: ρούχα.

εφ' ου: πάνω στο(ν) οποίο.

κλίτη, τα: οι πλαγιές.

πανδέγμων: αυτός που δέχεται τα πάντα.

ανθρωπίνων σκελετών, λείψανα από χρυσές γόβες ή χρυσοκέντητα υποκάμισα νεαρών γυναικών, συνταφέντα ποτέ μαζί των, βόστρυχοι από κόμας ξανθάς, και άλλα του θανάτου λάφυρα. Υπεράνω της κεφαλής της, ολίγον προς τα δεξιά, εντός μικράς κρυπτής λάκκας, παραπλεύρως του Κοιμητηρίου, είχε καθίσει νεαρός βοσκός, επιστρέφων με το μικρόν κοπάδι του από τους αγρούς, και, χωρίς ν' αναλογισθή το πένθιμον του τόπου, είχε βγάλει το σουραύλι από το μαρσίπιόν* του, και ήρχισε να μέλπη φαιδρόν ποιμενικόν άσμα. Το μοιρολόγι της γραίας εκόπασεν εις τον θόρυβον του αυλού, και οι επιστρέφοντες από τους αγρούς την ώραν εκείνην

μαρσίπιον: (υποκορ. του μάρσιπος)· δερμάτινος σάκος, τσινάκι.

–είχε δύσει εν τω μεταξύ ο ήλιος–
ήκουον μόνον την φλογέραν, κ' εκοί-
ταζον να ίδωσι που ήτο ο αυλητής,
όστις δεν εφάινετο, κρυμμένος
μεταξύ των θάμνων, μέσα εις το
βαθύ κοίλωμα του κρημού.

Μία γολέτα ήτο σηκωμένη στα πα-
νιά, κ' έκαμνε βόλτες εντός του λι-
μένος. Αλλά δεν έπαιρναν τα πανιά
της, και δεν έκαμπτε ποτέ τον κάβον
τον δυτικόν. Μία φώκη, βόσκουσα
εκεί πλησίον, εις τα βαθιά νερά,
ήκουσεν ίσως το σιγανόν μοιρολόγι
της γραίας, εθέλχθη* από τον θυρυ-
βώδη αυλόν του μικρού βοσκού,
και ήλθε παραέξω, εις τα ρηχά, κ'
ετέρπετο εις τον ήχον, κ' ελικνίζετο
εις κύματα. Μία μικρά κόρη, ήτο η
μεγαλυτέρα εγγονή της γραίας, η

εθέλχθη: ρ. θέλγομαι· γοητεύομαι.

Ακριβούλα, εννέα ετών, ίσως την είχε στείλει η μάνα της, ή μάλλον είχε ξεκλεφθή από την άγρυπνον επιτήρησίν της, και μαθούσα ότι η μάμη* ευρίσκετο εις το Κοχύλι, πλύνουσα εις τον αιγιαλόν, ήλθε να την εύρη, διά να παίξη ολίγον εις τα κύματα. Αλλά δεν ήξευρεν όπως πόθεν ήρχιζε το μονοπάτι, από του Μαμογιάννη τον μύλον, αντικρύ στα Μνημούρια, και άμα ήκουσε την φλογέραν, επήγε προς τα εκεί και ανεκάλυψε τον κρυμμένον αυλητήν· και αφού εχόρτασε ν' ακούη το όργανόν του και να καμαρώνη τον μικρόν βοσκόν, είδεν εκεί που, εις την αμφιλύκην* του νυκτώματος, εν μικρόν μονοπάτι, και ότι εκείθεν είχε κατέλθει η γραία

αμφιλύκη: το βραδινό φως,
το μούχρωμα.

μάμη: γιαγιά.

η μάμμη της· κ' επήρε το κατηφορικό απότομον μονοπάτι διά να φθάση εις τον αιγιαλόν να την ανταμώση. Και είχε νυκτώσει ήδη.

Η μικρά κατέβη ολίγα βήματα κάτω, είτα είδεν ότι ο δρομίσκος εγένετο ακόμη πλέον απόκρημνος. Έβαλε μίαν φωνήν, κ' επροσπάθει ν' αναβή, να επιστρέψη οπίσω. Ευρίσκετο επάνω εις την οφρύν ενός προεξέχοντος βράχου, ως δύο αναστήματα ανδρός υπεράνω της θαλάσσης. Ο ουρανός εσκοτείνιαζε, σύννεφα έκρυπταν τα άστρα, και ήτον στην χάσιν του φεγγαριού. Επροσπάθησε και δεν εύρισκε πλέον τον δρόμον πόθεν είχε κατέλθει. Εγύρισεν πάλιν προς τα κάτω, κ' εδοκίμασε να καταβή. Εγλίστρησε κ' έπεσε, μπλουμ! εις το κύμα. Ήτο τόσον βαθύ όσον και ο βράχος

υψηλός. Δύο οργυιές ως έγγιστα.*
Ο θόρυβος του αυλού έκαμε να μη
ακουσθή η κραυγή. Ο βοσκός ήκου-
σεν ένα πλαταγισμόν, αλλά εκείθεν
όπου ήτο, δεν έβλεπε τη βάση του
βράχου και την άκρην του γιαλού.
Άλλως δεν είχε προσέξει εις την
μικράν κόρην και σχεδόν δεν είχαν
αισθανθή την παρουσίαν της.

Καθώς είχε νυκτώσει ήδη, η
γραία Λούκαινα είχε κάμει την αβα-
σταγήν της, και ήρχισε ν' ανέρχεται
το μονοπάτι, επιστρέφουσα κατ'
οίκον. Εις την μέσην του δρομίσκου
ήκουσε τον πλαταγισμόν, εστράφη
κ' εκοίταξεν εις το σκότος, προς το
μέρος όπου ήτο ο αυλητής.

- Κείνος ο Σουραυλής θα είναι, είπε,
διότι τον εγνώριζε. Δεν του φτάνει

ως έγγιστα: περίπου.

να ξυπνά τους πεθαμένους με τη φλογέρα του, μόνο ρίχνει και βράχια στο γιαλό για να χαζεύη... Σημαδιακός κι αταίριαστος είναι.

Κι εξακολούθησε το δρόμο της.

Κι η γολέτα εξηκολούθει ακόμη να βολταντζάρη εις τον λιμένα. Κι ο μικρός βοσκός εξηκολούθει να φυσά τον αυλόν του εις την σιγήν της νυκτός.

Κι η φώκη, καθώς είχεν έλθει έξω εις τα ρηχά, ηύρε το μικρόν πνιγμένον σώμα της πτωχής Ακριβούλας, και ήρχισε να το περιτριγυρίζει και να το μυρολογά, πριν αρχίση το εσπερινόν δείπνον της.

Το μοιρολόγι της φώκης, το οποίον μετέφρασεν εις ανθρώπινα λόγια εις γέρων ψαράς, εντριβής*

εντριβής: βαθύς γνώστης.

εις την άφωνον γλώσσαν των
φωκών, έλεγε περίπου τα εξής:

Αυτή ήτον η Ακριβούλα
η εγγόνα της γριά-Λούκαινας.
Φύκια 'ναι τα στεφάνια της,
κοχύλια τα προικιά της...
Κ' η γριά ακόμα μοιρολογά
τα γεννοβόλια της τα παλιά.
Σαν νά 'χαν ποτέ τελειωμό
τα πάθια κ' οι καημοί του κόσμου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Στο διήγημα υπάρχουν πολλά μερικότερα θέματα (σκηνές, εικόνες, αναφορές) που σχετίζονται είτε με τη ζωή είτε με το θάνατο. Να τα επισημάνετε. Ποια σημασία νομίζετε ότι έχει η αντιπαράθεσή τους για το διήγημα;

- 2. Με ποια επιμέρους περιστατικά προετοιμάζεται ο πνιγμός της Ακριβούλας, ώστε να μη συμβεί κατά τρόπο αυθαίρετο;**
- 3. Το διήγημα αρχίζει με μοιρολόγι (της γριάς Λούκαινας) και τελιώνει με μοιρολόγι (της φώκιας). Ποιο μεταδίδει ισχυρότερη συγκίνηση; Μπορείτε να εξηγήσετε γιατί;**
- 4. Στο διήγημα, προς το τέλος, μετά τον πνιγμό της Ακριβούλας, παρατηρούμε την επανάληψη του ρήματος «εξηκολούθει» που αναφέρεται κατά σειρά στη γριά Λούκαινα, στη γολέτα, στο βοσκό. Ποιο νομίζετε ότι είναι το νόημα αυτής της επανάληψης;**
- 5. Πώς διαγράφεται η μορφή της γριάς Λούκαινας μέσα στο διήγημα;**
- 6. Η γριά Λούκαινα ως το τέλος του διηγήματος δεν αντιλαμβάνεται τον πνιγμό. Νομίζετε ότι αυτό είναι**

αρετή ή αδυναμία του διηγήματος;
7. Το διήγημα τελειώνει με τρόπο
όχι ρεαλιστικό, αλλά ποιητικό. Στο
διήγημα προϋπάρχουν ποιητικά
στοιχεία που κορυφώνονται στο
τέλος. Ποια είναι αυτά;

Πατέρα στο σπίτι

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ γράφτηκε το 1894 και ανήκει στα λεγόμενα «αθηναϊκά» διηγήματα τον Παπαδιαμάντη, τα οποία όμως δεν παρουσιάζουν ουσιαστικές διαφορές από τα «σκιαθίτικα».

Απλώς η δράση τους ξετυλίγεται στην Αθήνα, αλλά οι ήρωες είναι φτωχοί και απλοί άνθρωποι χωρίς τίποτε αστικό στη συμπεριφορά τους. Σ' αυτό το διήγημα είναι ιδιαίτερα εμφανής ο κοινωνικός προβληματισμός του συγγραφέα.

- Μπάρμπα, βάλε μου λίγο λαδάκι μες στο γυαλί, είπε η μάνα μου, γιατί δεν έχουμε πατέρα στο σπίτι.
- Χωρίς πεντάρα;
- Ναι.
- Και τι έγινε ο πατέρας σου;
- Να, πάει να βρη άλλη γυναίκα.

Ήτο πενταετές παιδίον, ζωηρόν, με λαμπρούς μεγάλους οφθαλμούς, ρακένδυτον.* Και με παιδικήν χάριν, με σπαρακτικόν εν τη αθωότητι μειδίαμα, επρόφερον εκάστοτε την φράσιν ταύτην, της οποίας όλον το βάθος δεν ήτο ικανόν να κατανοήση, τόσον ώστε οι άνθρωποι οι μη έχοντες να κάμουν τίποτε, καθώς εγώ, πολλάκις το εκάλουν, και απέτεινον* αυτώ την άνω ερώτησιν του μικρού παντοπώλου της γειτονιάς, μόνον και μόνον δια ν' ακούσωσιν από το στόμα του την απόκρισιν.

- Να, πάει να βρει άλλη γυναίκα.

Δεν ήτο η πρώτη φορά οπού το έβλεπα. Κατ' εκείνην την ημέραν

ρακένδυτος: ντυμένος με ράκη (κουρέλια), κουρελιάρης.

απέτεινον: του αποτείνω· απευθύνω.

συνέβη να είμαι πλούσιος, διότι είχα κατορθώσει μετά πέντε εκλιπαρήσεις,* και μετά τεσσάρων αποπομπών,* να λάβω δεκαπέντε δραχμές, απέναντι ογδοήκοντα οφειλομένων μοι δι' αμοιβήν φιλολογικής εργασίας πέντε εβδομάδων. Κατά τας τοιαύτας δε ημέρας, ισαρίθμους με τας σελήνας του ενιαυτού,* μοι συμβαίνει, χωρίς να φροντίσω να πληρώσω μέρος των χρεών μου, να εξοδεύω μονοημερίς τα δύο τρίτα του ούτω πως εκβιασθέντος ποσού, φυλάττων φρονίμως το τρίτον δια τας επομένας τρεις εβδομάδας.

Έκραξα το παιδίον και του έδωκα μίαν πεντάραν. Εκείνο την έλαβεν, έβγαλεν έξω από τα χείλη

εκλιπαρήσεις: ικεσίες.

αποπομπή: διώξιμο (αποπέμπω).

ενιαυτός: το έτος.

την γλώσσαν, με μειδίαμα
ευδαιμονίας, και ατενίζον με είπε:
- Δο μ' κι άλλη, μπάρμπα!

* * *

Δεν ήτο το μόνον παιδίον, το
οποίον ήρχετο εις το μικρόν εκείνο
παντοπωλείον της οδού Σ..., κατά
την δυτικήν εσχατιάν* της πόλεως.
Πτωχαί γυναίκες έστελναν συνήθως
τας πενταετείς ή επταετείς
κορασίδας των δια να οψωνίσουν.

Συνέβαινε καθ' εσπέραν να
κάθημαι επί ημίσειαν ώραν και
πλέον, συνομιλών με δύο ή τρεις
φίλους, πίνοντας το ορεκτικόν των,
εις το μικρόν μαγαζίον, ενίοτε δε να
λαμβάνω εκεί το λιτόν δείπνον μου.
Πολλάκις τριετή νήπια ψελλίζοντα

εσχατιά: το τέλος, η παρυφή.

τα έστειλαν αι προκομμένοι αι μητέρες των, με επικίνδυνα ποτήρια ή φιαλίδια εις τας χείρας, δια ν' αγοράσουν κασί ή λάι ή λυκάζι.* Εν τούτων εζήτει να του δώσουν ένα κουμπί (σκουμβρί), άλλο εζήτει μια πεντάρα πίτα (σπίρτα). Την γλώσσαν των μόνος ο νεαρός παντοπώλης, ο φίλος μου, ήτο ικανός να την εννοή. Ο ίδιος εσπλαγχνίζετο ενίοτε και έστειλε προπομπούς* τους ιδίους του υπηρέτας έως την θύραν των μικρών παιδίων, δια να φθάσουν ταύτα ασφαλώς εις την μητέρα των.

Συχνά συνέβαινε να ξεχάση η μικρά παιδίσκη, πενταέτις ή εξαέτις, το είδος, το οποίον εστάλη ν' αγοράση, και να είπη άλλα αντ' άλλων.

λυκάζι: γλυκάδι, το ξίδι.
προπομπός: συνοδός.

Εντεύθεν παράπονα, διαμαρτυρία εκ μέρους των μητέρων, ύβρεις κατά του μπακάλη. Πάντοτε τον μπακάλην έβγαζαν πταίστην. Το παιδί ποτέ δεν έπταιε.

Άλλοτε συνέβη να του πέση εις τον δρόμον το μισό το ρύζι, ή να φάγη την μισήν την ζάχαριν. Τότε η μήτηρ ή η γιαγιά κατήρχετο η ίδια, και ύβριζε τον μπακάλην, λέγουσα ότι τέτοιος ήτον, τον ήξευρεν αυτή, όλο ξίκικα* επώλει· μ' αυτά εζητούσε να πλουτίση κι αυτός. Και δύναμαι να μαρτυρήσω ότι ο μπακάλης ήτο, ως εμπορευόμενος και ως άτομον, τίμιος άνθρωπος. Άλλοτε πάλιν, ο μικρός ψωνιστής, το δεινότερον,* έχανε καθ' οδόν τα λεπτά, τα ρέστα, όσα έλαβεν από

ξίκικα: λειψά.

δεινότερον: το χειρότερο.

τον παντοπώλην. Πλην δια τούτο είχε ληφθή η πρόνοια να τυλίγωνται τα ρέστα εις χαρτίον, και κάποτε να δένωνται κομπόδεμα εις ράκος* και να εμβάλλωνται εις την τσέπην του μικρού. Και όμως πολλάκις εχάνοντο πεντάλεπτα και δεκάλεπτα και ολόκληροι λιμοκοντόροι.* Και πάλιν ο μπακάλης έπταιεν.

* * *

Αλλ' ας επανέλθω εις το παιδίον περί ου* ο λόγος εν αρχή. Δεν είμαι ποτέ πολυπράγμων*, αλλ' ο φίλος μου ο μικρός παντοπώλης ήξευρεν,

---

ράκος: το κουρέλι.

λιμοκοντόρος: εδώ: χαρτονόμισμα μιας δραχμής.

περί ου (ο λόγος): για το οποίο (έγινε λόγος).

πολυπράγμων: πολυάσχολος, αυτός που ασχολείται με ξένες υποθέσεις.

ως εικός, όλα τα μυστικά της γειτο-
νιάς. Ήτο γενικός θεματοφύλαξ*
των αλλοτρίων* υποθέσεων. Δεν
ηξεύρω αν το βλέμμα μου του
εφάνη ερωτηματικόν, αλλ' όταν
ευκαίρησεν, αυθόρμητος ήρχισε να
μου διηγείται την ιστορίαν.

Προ εννέα ετών ο Μανόλης ο
Φλοεράκης είχε νυμφευθή την
Γιαννούλαν Πολυκάρπου. Εκ της
συζυγίας ταύτης εγεννήθησαν
πέντε τέκνα, εξ ων το τρίτον ήτο το
παιδίον εκείνο.

Ο Μανόλης ήτο ξυλουργός, αλλά
δεν διέπρεπε πολύ επί φιλοπονία.*
Ειργάζετο, οσάκις είχεν εργασίαν,
από την Τρίτην έως την Παρα-

θεματοφύλαξ: φρουρός.

αλλότριος: ξένος.

φιλοπονία: εργατικότητα.

σκευήν. Το Σάββατον πρωί τού
επονούσεν αίφνης η μέση του, την
Δευτέραν τού επονούσε το κεφάλι.
Εννοείται ότι διήρχετο εν κραιπάλη*
από το Σάββατον εσπέρας έως την
Δευτέρα πρωί.

Η γυνή ήτο φίλεργος.* Είχε ραπτι-
κήν μηχανήν και κατεσκεύαζεν υπο-
κάμισα. Εκέρδιζεν ούτω εν τάλιρον
την εβδομάδα, το οποίον, προστιθέ-
μενον εις τας δεκατρείς ή δεκατέσ-
σaras δραχμάς, όσας εκέρδιζεν ε-
κείνος, και εκ των οποίων τα ημίση
του εχρειάζοντο δια το τακτικόν
μεθύσι της Κυριακής, μόλις ήρκει
προς συντήρησιν της οικογενείας.

Πλην η οικογένεια ηύξανε, σχεδόν
κάθε χρόνον. Ανά εν κουτσουβέλι,*

κραιπάλη: μέθη.

φίλεργος: εργατικός.

κουτσουβέλι: νήπιο.

ή κατσιβέλι,* εγεννάτο τακτικά κάθε δεκαοκτώ μήνας, με κανονικότητα απελπιστικήν. Η οικογένεια ηύξανεν, αλλά το εισόδημα ηλαττούτο. Η εργασία εγένετο σπανιωτέρα. Η ραπτική μηχανή παρερρίφθη εις μίαν γωνίαν, ετέθη εις αχρηστίαν. Η Γιαννούλα, μη προφθάνουσα ν' απογαλακτίση εν μωρόν, και αρχίζουσα να βυζάνη αμέσως άλλο, μόλις επαρκούσα δια να πλύνη ράκη, δεν είχε πλέον καιρόν να ράπτη υποκάμισα.

Ο Μανώλης δεν έπαυσε να μεθύη τακτικά από το Σαββατόβραδον έως το εξημέρωμα της Δευτέρας. Η Γιαννούλα δεν είχε πλέον δεύτερον φόρεμα. Τα παιδιά δεν είχαν πάντοτε ψωμί. Η εστία σπανίως ήτο

κατσιβέλι: γυφτάκι (ο συγγραφέας κάνει λογοπαίγνιο ταυτίζοντας τις λέξεις).

αναμμένη. Η γυνή εγόγγυζεν. Ο Μανόλης, όταν ήρχετο, την έτρωγε από την γρίνια. Τα παιδιά έκλαιαν. Η αχυροστρωμένη ήτο τρύπια. Η κουβέρτα δεν ήρκει να σκεπάση τα τρία μεγαλύτερα παιδιά.

Η λάμπα ήτο ακαθάριστη και δεν είχε πετρέλαιον. Η στάμνα είχε σπάσει προ τριών ημερών, και έπιναν από ένα τσαγγλί*, οσάκις είχε νερόν η βρύσις της γειτονιάς. Η σκούπα, καταλερωμένη, είχε φαγωθή η μισή, και ελίπαινε το πάτωμα αντί να το σκουπίση. Το τηγάνι είχε τρυπήσει και ήτο άχρηστον. Η χύτρα ήτο ραγισμένη, και έσβηνε την φωτιάν διαρρέουσα, όταν φωτιά υπήρχε. Η κατσαρόλα ήτο παλαιά, φαγωμένη, αγάνωτη. Ο γανωτής είχε προτείνει ή να την αγοράση

τσαγγλί: γυάλινο δοχείο.

αντί πενήντα λεπτών, ή να την γανώση αντί πενήντα, με κίνδυνον, είπε, να τρυπήση και να γίνη άχρηστη. Η Γιαννούλα επροτίμησε να την κρατήση αγάνωτην.

Η ραπτική μηχανή είχε δοθή ενέχυρον δια δύο εικοσιπεντάρικα, τα οποία θα εχρησίμευαν δια τα γεννητούρια του τελευταίου μωρού και δι' άλλας χρείας. Τα δύο εικοσιπεντάρικα δεν επεστράφησαν, και η μηχανή εκρατήθη.

* * *

Εις τοιαύτην κατάστασιν ήτο η οικία, όταν εισεχώρησεν ο κουμπάρος εντός.

Ο κουμπάρος ήτο άγαμος και τεσσαροκοντούτης, παχύς, ευμορφάνθρωπος με πλατύ ζουνάρι. Ήτο

μέγας και πολύς, κομματάρχης ενός των πολιτευτών της Αττικής, είχε κερδίσει χρήματα από κάτι ενοικιάσεις. Ήτο άνθρωπος μ' επιρροήν.

Κατ' αρχάς ήρχετο άπαξ του μηνός. Είτα ήλθε δις εις μίαν εβδομάδα, φέρων κρέας και μικρά τινα δώρα δια τα παιδιά. Κατόπιν ήρχισε να έρχεται ημέραν παρ' ημέραν. Τέλος ήρχετο καθ' εκάστην, φέρων πάντοτε οψώνια.

Τις οίδε ποίους σκοπούς έτρεφεν ο κουμπάρος. Πλην η Γιαννούλα ήτον τίμια, όσον και πάσα άλλη.

Η Γιαννούλα ήτον τίμια, αλλ' ο Μανώλης ήτον ζηλιάρης. Και μετά πολλά εσπερινά δείπνα τα οποία έφαγεν εις την οικίαν ομού με τον κουμπάρον, μετά πολλάς δε πρωινάς σκηνάς τας οποίας έκαμεν εις την γυναίκα του, ήρχισε να μην

είναι συνεπής εις τίποτε, κάποτε
μάλιστα να ξενοκατιάζη.*

Της είχε διηγηθή πολλάκις ότι,
πριν την πάρη, είχε μία φιλενάδα.
Εκείνη είχε νυμφευθή έκτοτε, ίσως
χωρίς παπά, καθώς συνηθίζεται
κάποτε εις την πτωχήν συνοικίαν.
Τώρα φαίνεται ότι την είχε
ξανανταμώσει, αυτήν την πάλαιαν
γνωριμίαν, και δια τούτο έλειπεν
από το σπίτι βραδιές βραδιές.

Όσο δια την Γιαννούλαν, το
μόνον έγκλημά της ήτο ότι, ίσως,
είχε πολιτέψει* τον κουμπάρον, και
δεν τον είχε διώξει μίαν και καλήν.
Ο κουμπάρος ήξευρε, βλέπετε, από

ξενοκατιάζω: κοιμάμαι σε ξένο
σπίτι, ξένοκοιμάμαι (το κατιάζω
λέγεται για τις όρνιθες).

πολιτεύω κάποιον: του
συμπεριφέρομαι με διπλωματία.

πολιτικήν, και αυτή, ως γυνή οπού ήτον, ήξευρεν από ψευτοπολιτικήν. Πλην οι γειτόνισσες δεν ήσαν επιεικείς, και την εκακολόγησαν. Και εις των γειτόνων, ο κυρ-Ζάχος ο Ξεφαντούλης, ήτο της αρχής ότι έπρεπεν ο ενδιαφερόμενος «να ξέρη τι τρέχει». Και η υστεροβουλία, η λανθάνουσα και αυτόν τον ίδιον, ήτο να εύρη διασκέδασιν αυτός με τες φωνές, με τες κατακεφαλιές, με τα τραβήγματα των μαλλιών και με το χώρισμα του ανδρογύνου.

Αυτό θα ειπή να σου θέλη τις το καλόν σου, να κήδεται* της τιμής σου, δηλαδή. Να σε βάλη να σκοτωθής.

* * *

κήδομαι (με γενική): φροντίζω για κάποιον (ή για κάτι).

Μετά τελευταίαν φοβεράν σκη-
νήν, από την οποίαν η Γιαννούλα
εβγήκε με μισήν πλεξίδα, με εν
μάγουλον αιματωμένον, και με
σχισμένον υποκάμισον –και όλοι οι
φρονιμότεροι άνθρωποι της
γειτονιάς έτρεφον την πεποίθησιν,
την οποίαν συμερίζεται και ο
γράφων, ότι η Γιαννούλα ήτον
αθώα– ο Μανώλης έγινε άφαντος.
Επήγε να ενταμώση οριστικώς την
πάλαιαν του γνωριμίαν.

Ο κουμπάρος εν τω μεταξύ είχε
παύσει τας συχνάς επισκέψεις του.
Είχεν αρραβωνισθή. Γεροντοπαλί-
καρον ακμαίον, καλοκαμωμένος,
ευμορφάνθρωπος, με πλατύ
ζουνάρι, κομματάρχης, μέγας και
πολύς, κερδίσας χρήματα από τας
ενοικιάσεις, επόμενον ήτο να εύρη
νύμφην με προίκα.

Η Γιαννούλα τον είχε πολιτέψει η πτωχή. Μόνον τούτο το αμάρτημα είχε πράξει. Αλλά τα παιδιά επεινούσαν. Πλην εκείνος εβαρύνθη να περιμένη, κι έφυγε με την ώρα του.

Και η Γιαννούλα έμεινε με τα τέσσερα παιδιά – το πέμπτον είχε αποθάνει, ανακληθέν* ενωρίς υπό του Πολυευσπλάγχνου και Πανσόφου εις τον κήπον τον ανθηρόν, εις το ωραίον περιβολάκι με τα κρίνα και με τους ναρκίσσους, μετά των οποίων φυτεύονται και ανθούσιν εσαεί* και τα άκακα νήπια – έμεινε, λέγω, με τα τέσσερα παιδιά, χωρίς πατέρα, και χωρίς κουμπάρον.

Έμεινε χωρίς άρτον εις το ερμάρι και χωρίς φωτιάν εις την εστίαν,

---

ανακληθέν: μετοχή παθ. αορ. του ανακαλώ, καλώ πάλι.

εσαεί: για πάντα.

**χωρίς φόρεμα, χωρίς στρωμνήν,
χωρίς σκέπασμα, χωρίς χύτραν και
χωρίς στάμναν και χωρίς ραπτικήν
μηχανήν!**

**Και το τρίτον παιδίον, ο Μήτσος,
εκείνο το οποίον έβλεπα, ήρχετο εις
το παντοπωλείον, και εζήτει από
τον μικρόν μπακάλην, όστις ήτο
ακριβής εις τα σταθμά,* αλλά δεν
εννόει από ελεημοσύνην, ήρχετο
και εζήτει να του στάξη «μια σταξιά
λάδι στο γυαλί», αυτό το οποίον θα
ήτο άξιον να στάξη μίαν σταγόνα
νερού εις πολλών πλουσίων χείλη,
εις τον άλλον κόσμον.**

**Και ητιολόγει την αίτησίν του
λέγον:**

- Δεν έχουμε πατέρα στο σπίτι!

τα σταθμά: τα ζύγια, το ζύγισμα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Αφού μελετήσετε α) το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο συμβαίνουν τα περιστατικά που αφηγείται ο συγγραφέας, β) τα πρόσωπα που κινούνται στο διήγημα, τους τύπους που διαγράφονται και τη συμπεριφορά τους, γ) τις καταστάσεις που διαμορφώνονται με την πορεία της αφήγησης, να συζητήσετε: α) Για τον κοινωνικό προβληματισμό του διηγήματος, β) Για το ρεαλισμό του Παπαδιαμάντη.

2. Ορισμένοι κριτικοί κατηγόρησαν τον Παπαδιαμάντη για χαλαρή σύνδεση και για έλλειψη σχεδίου στα διηγήματά του. Να παρακολουθήσετε την τεχνική της αφήγησης στο συγκεκριμένο διήγημα και να διατυπώσετε τις δικές σας απόψεις

σχετικά με τη σύνδεση και με το σχέδιο.

3. Να βρείτε στο κείμενο χωρία που μπορούν να θεωρηθούν αυτοβιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα.

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851-1911)

Γιος φτωχού ιερέα, γεννήθηκε στη Σκιάθο, όπου έμαθε τα πρώτα γράμματα· έπειτα φοίτησε, με διακοπές, σε Γυμνάσια της Χαλκίδας, του Πειραιά και της Αθήνας. Τελείωσε τη Μέση Εκπαίδευση το 1874, σε ηλικία 23 ετών. Την ίδια χρονιά γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή. Παράλληλα μελετούσε μόνος του ξένες γλώσσες. Οι οικονομικές δυσκολίες τον ανάγκασαν να διακό-

ψει τις σπουδές του και να στραφεί στο βιοπορισμό· εργάστηκε κυρίως ως μεταφραστής (από τα αγγλικά και γαλλικά) σε εφημερίδες. Έζησε με στερήσεις και πέθανε στη Σκιάθo. Ήταν άνθρωπος βαθύτατα θρησκευόμενος, ταπεινός και μοναχικός. Άρχισε το συγγραφικό έργο του με ιστορικά μυθιστορήματα, περιπετειώδη και ρομαντικά (Η μετανάστις, Οι Έμποροι των Εθνών, Η γυφτοπούλα), αλλά αργότερα στράφηκε στο διήγημα, όπου και διέπρεψε. Θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους νεοέλληνες πεζογράφους και ο κυριότερος εκπρόσωπος του ηθογραφικού διηγήματος. Το έργο του το διακρίνει βαθιά θρησκευτική πίστη, προσήλωση στην παράδοση, συγκατάβαση στις αδυναμίες των ανθρώπων και συμπάθεια στις δυστυχίες τους,

αλλά και ευαισθησία απέναντι στη φύση και στη ζωή. Χρησιμοποιεί μια γλώσσα ιδιότυπη (κατά βάση καθαρεύουσα στην αφήγηση και στην περιγραφή, δημοτική με συχνούς ιδιωματισμούς της Σκιάθου στα διαλογικά μέρη) βασικό και αναπόσπαστο στοιχείο της γοητείας που εξακολουθεί να ασκεί το έργο του. Τα Άπαντά του έχουν εκδοθεί από το «Δόμο» με επιμέλεια του Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου.

Σκιάθος: Τα μνημούρια

Ο Πατούχας (απόσπασμα)

Ο ΠΑΤΟΥΧΑΣ είναι ένα από τα πιο πρωτότυπα έργα της νεοελληνικής μας πεζογραφίας. Μια απλή, αλλά σωστά ψυχολογημένη ιστορία εξελίσσεται στη Βιάννο της Κρήτης. Κεντρικός ήρωας της ιστορίας είναι ένας παράξενος έφηβος, πρωτόγονος και γεμάτος αυθορμητισμό, που ρίχνεται ξαφνικά μέσα στη μικρή, αλλά όλο ζωντάνια κοινωνία του χωριού με τον εξαιρετικά ιδιότυπο κόσμο του.

Από τη στιγμή αυτή αρχίζει για τον έφηβο το όραμα της προσαρμογής. Η πρώτη σύγκρουση έρχεται με τα πρώτα σκιρτήματα του ερωτικού

συναισθήματος. Ο γάμος όμως, που συμφωνήθηκε από τους γονείς των δυο νέων, αργεί, γιατί ο πατέρας του νέου προσπαθεί πρώτα να τον δαμάσει. Ο ατίθασος όμως νέος επαναστατεί και αρχίζει τις «κουζουλάδες». Η απαγόρευση που τον επιβάλλουν να βλέπει την αρραβωνιαστικιά του τον στρέφει σε μια άλλη κοπέλα, «τη Μαργή», που γίνεται το είδωλό του.

Τελικά, ύστερα από πολλά επεισόδια, ο Πατούχας παντρεύεται την πρώτη κοπέλα, την Πηγγή, και όλα τελειώνουν ωραία και φυσικά.

Τα αποσπάσματα που παραθέτουμε είναι από το πρώτο και από το προτελευταίο κεφάλαιο του έργου.

Το γεγονός της ημέρας εις το χωριό ήτο η εμφάνισις του υιού του Σαϊτονικολή, αγνώστου σχεδόν μέ-

χρι τούδε, όστις ούτω επαρουσιάζ-
σθη έξαφνα, μίαν Κυριακήν του
1863, δεκαοκτώ ετών, ανδρούκλα-
κας ως εκεί πάνω, με ανάπτυξιν
καταπληκτικήν. Του διαόλου το Σαϊ-
τονικολή, γιο που τον έκαμε! Είδες
μπόι, είδες πλάτες; Και τι έχει να
γίνει ακόμη όσο ν' αντροπαθήσει*!
Πού 'ταν αυτό το παιδί, κι έτσι μονο-
μιάς επετάχτηκε άντρας θεριεμένος;

Βέβαια στη χώρα δεν ήτο. Το
πράγμα εφάινετο μια ώρα μακριά.
Μετά την πρώτην εντύπωσιν, οι
φιλόψογοι* ήρχισαν να βλέπουν διά-
φορα ψεγάδια εις τον νέον, και τα
εμπαικτικά γέλια διεδέχθησαν τον
θαυμασμόν. Ελέγετο δηλαδή ότι,

αντροπατώ: μπαίνω στην ανδρική
ηλικία.

φιλόψογος: αυτός που του αρέσει
να βρίσκει ψεγάδια.

επειδή έζη μέχρι τούδε μακράν των ανθρώπων, βοσκός εις τα βουνά από μικρό παιδί, είχε γίνει ζώον με τα ζώα· μόνο που δεν εκουτούλα. Να μιλήσει καλά καλά δεν ήξευρε και άμα ευρίσκετο μεταξύ ανθρώπων τα 'χάνε κι έκανε σαν αγριότραγος που κοιτάζει από που να φύγει.

Η δε Σπυριδολενιά, διάσημος ψεγαδιάστρα* και δια τούτο λίαν επίφοβος, έτοιμη πάντοτε, αν εστραβοπατούσες, να σου βγάλει τραγούδι, όταν τον είδεν έκαμε τάχα πως εφοβήθη, μάνα μου! Έπειτα εγέλασε τον συριστικόν και ξηρόν γέλωτά της και σκύψασα εψιθύρισε

ψεγαδιάστρα: αυτή που βρίσκει και τονίζει τα ψεγάδια, τα ελαττώματα των άλλων.

προς την παρακαθημένην το εξής
αυτοσχέδιον επίγραμμα:*

Καλώς τόνε που πρόβαλε με τσι
μακρές χερούκλες,
Με τα μεγάλα μάγουλα και με τσι
ποδαρούκλες.

Το δίστιχον τούτο, με το οποίον
η Σπυριδολενιά εχάραξεν, ως δια
μονοκονδυλιάς, την γελοιογραφίαν
του νέου, μεταδοθέν από ακοής εις
ακοήν, μετά μικρών σκιρτηματικών
γελώτων, παρήγαγε πλημμύραν
φαιδρότητος εις τον όμιλον των γυ-
ναικών, αίτινες καθήμεναι υπό τον
μεγάλον πλάτανον με τα κυριακάτι-
κά των, παρετήρουν τους διερχόμε-
νους από το δισταύρι*. Μία εξ αυτών
κατελήφθη υπό σπασμωδικού

επίγραμμα: εδώ: σύντομο σατιρικό
στιχούργημα.

δισταύρι: σταυροδρόμι.

ακαταβλήτου γέλωτος και ενώ δια της μιας χειρός εκράτει τα στήθη της, δια της άλλης εκτύπα τον ώμον της Λενιάς:

- Θεοσκοτωμένη, να σκάσω θέλω αφού τα γέλια, σε καλό να μου βγούνε!

Όσον δε παρετήρουν τον νέον απομακρυνόμενον, με τα μεγάλα χέρια κρεμάμενα, ως περιττά και δυσοικονόμητα εξαρτήματα, με τα μεγάλα πόδια, εις τα οποία είχε μεταδοθεί το σάστισμα της κεφαλής, όλον εκείνον τον κολοσσόν, όστις από την παραζάλην της ανθρωποφοβίας εβάδιζεν ως στραβός, προσκόπτων εις τους λίθους, η κωμική του επιγράμματος εικών εφάινετο περισσότερο ταιριαστή και οι γέλωτες δεν έπαυον.

Μετά τινος ώρας το δίστιχον έκαμε το γύρον του χωριού, συνοδευό-

**μενον και υπό εμπαικτικού επιθέ-
του. Δια να συμπληρώσει το έργον
της η Σπυριδολενιά, τον επονόμασε
Πατούχαν, εμπνευσθείσα από τους
πλατείς του πόδας, το καταπληκτι-
κότερον χαρακτηριστικόν του
καταπληκτικού εκείνου εφήβου.**

**Ο Μανόλης, ο επονομασθείς ού-
τω Πατούχας, είχε δείξει από μικράς
ηλικίας τόσην αγάπην προς την
ποιμενικήν ζωήν, ώστε μετά δυσκο-
λίας τον απέσπασεν ο πατήρ του
από τα πρόβατα, δια να τον παρα-
δώσει εις τον διδάσκαλον, ένα
καλόγηρον, όστις προ ολίγου είχεν
ανοίξει σχολείον όπου έδιδε περισ-
σοτέρους ραβδισμούς παρά μαθή-
ματα. Ο καλόγηρος εδίδασκε τα
κοινά ή εκκλησιαστικά λεγόμενα
γράμματα και κατήρτιζεν αναγνώ-
στας, δυναμένους να ψάλλουν εις
την εκκλησίαν και φέροντας εις την**

ζώνην, ως έμβλημα της αξία των, το μακρόν ορειχάλκινον καλαμάρι*. Αλλ' εις διάστημα δεκαπέντε ημερών ο Μανόλης δεν κατόρθωσε να μάθει τίποτε περισσότερο από την φράσιν «Σταυρέ βοήθει», την οποία προέτασσαν τότε του αλφαβήτου. Ο δε διδάσκαλος, αφού εις μάτην εξήντησεν εναντίον του όλας τας δευτερεύουσας τιμωρίας και έσπασεν εις την ράχην του δεκάδας ράβδων, εδοκίμασε και τον περιβόητον φάλαγγα*. Ο Μανόλης, όστις είχε φοβεράν ιδέαν περί του

καλαμάρι: εδώ: μελανοδοχείο.

φάλαγγα: βάρβαρο μέσο σωματικής τιμωρίας στα παλιότερα σχολεία.

Αποτελούνταν από δύο παράλληλα ξύλα, που ανάμεσά τους έσφιγγαν τα πόδια του μαθητή και χτυπούσαν με ένα ραβδί τις πατούσες του.

διδασκτικού τούτου κολαστηρίου, αντέταξεν απελπιστικήν αντίστασιν αλλ' ο καλόγηρος, βοηθούμενος υπό των πρωτοσκόλων*, κατόρθωσε να συλλάβει τας γυμνάς του κνήμας εις τον φάλαγγα και να του μετρήσει εις τα πέλματα παρά μίαν τεσσαράκοντα.

Το παιδίον αιμάσσον* τους πόδας, ορκίσθη να μη επανέλθει πλέον εις την κόλασιν εκείνην. Αλλά και ο πατήρ του είχεν ορκισθεί «να τον κάμει άνθρωπον»· δεν ήθελε να μείνει το παιδί του, όπως αυτός, ξύλον απελέκητον και την επιούσαν* τον οδήγησε δια της βίας εις το

πρωτόσκολος: ο πρώτος μαθητής της τάξης. Βοηθούσε στη διδασκαλία, και επέβλεπε την τάξη.

αιμάσσω: στάξω αίμα.

επιούσα: η επόμενη μέρα.

σχολείον, κλαίοντα και ικετεύοντα, και έδωκε προς τον διδάσκαλον την φοβεράν παραγγελίαν: «Μόνο τα κόκαλα γερά, δάσκαλε». Ο δάσκαλος ηκολούθησεν ευσυνειδήτως την πατρικήν εντολήν, αλλ' ο Μανόλης, ο αμεσότερον ενδιαφερόμενος, δεν συνεμερίζετο την γνώμην του πατρός του· και μίαν ημέραν εκσφενδονίσας κατά του δασκάλου την επί καλάμου προσηρμοσμένην φυλλάδα, ετράπη εις φυγήν. Αντί δε να μεταβεί εις την πατρικήν οικίαν, οπόθεν θα οδηγείτο πάλιν την επιούσαν προς τον φοβερόν καλόγηρον, ετράπη την προς τα όρη άγουσαν και μετά τινος ώρας ευρίσκετο εις την μάνδραν του πατρός του.

Όταν έφθασεν εκεί επάνω, εν μέσω των γνωρίμων βουνών, των γνωρίμων δένδρων και των γνωρίμων ζώων, των μόνων του αληθινών

γνωρίμων και φίλων, τον κατέλαβεν η συγκίνησης και η χαρά του ανθρώπου του επιστρέφοντος εις την πατρίδα του, την οποίαν δεν ήλπιζε να επανίδει. Και θα εχοροπήδα ως τρελός, αν δεν εμετρίαζε την χαράν του ο φόβος, ότι ο πατήρ του θα ήρχετο, δια να τον επαναφέρει εις το σχολείον. Η επιμονή αυτή του εφάινετο τελείως αδικαιολόγητος. Τι τα ήθελε τα γράμματα, αφού έτσι ήτο τόσο καλά, τόσο ευχαριστημένος; Αυτός ό,τι επεθύμει δια να είναι ευτυχής, το είχε· ήθελε να είναι βοσκός και ήτο βοσκός. Διατί τον απέσπασαν από την ευτυχίαν του και τον κατεδίκασαν να κάθεται επί ώρας ακίνητος, υπό την απειλήν των βλοσυρών βλεμμάτων ενός κακού ανθρώπου, μεταξύ τεσσάρων τοίχων; Δια να μάθει γράμματα; Τι να τα κάμει τα γράμματα; Αυτός

πάντοτε θα εγίνετο βοσκός και κανείς από τους βοσκούς που εγνώριζε δεν ήτο γραμματισμένος. Είχεν άλλως σχηματίσει πεποίθησιν ότι ήτο αδύνατον να μάθει γράμματα. Τα είχε πάρει από φόβον. Έπειτα ο τρόμος, τον οποίον του ενέπνευσεν ο δάσκαλος, του έφερε τοιαύτην ταραχήν, ώστε παρέλυεν η μνήμη και γλώσσα του ομού. Δια να συνηθίσει να μη λέγει το Α άφλα, έφαγε αμέτρητα χαστούκια· άμα δ' εμάνθανεν έν των γραμμάτων του αλφαβήτου, ελησμόνει το προηγούμενον· και άμα ήρχετο πλησίον του ο δάσκαλος, τα ελησμόνει όλα ή έλεγεν άλλ' αντ' άλλων.

Και όμως αυτός, όστις δεν κατόρθωνε να μάθει τα εικοσιτέσσερα γράμματα, εγνώριζεν όλα των τα γιδοπρόβατα ένα ένα· και δεν είχαν λίγα. Πώς συνέβαινεν, ως βοσκό-

πουλον να είναι ξεφτέρι, και εις το σχολείον ν' αποσβολωθεί* έτσι, ώστε να μη διαφέρει από το σκαμνί εις το οποίον εκάθητο; Ημπορούσαν τ' άλλα παιδιά να σφυρίξουν σαν αυτόν και να ρίξουν την πέτρα μακρύτερα «αποβοσκιστή*»; Ήξερε κανείς σαν αυτόν τα σημάδια των γιδοπροβάτων; Αυτός και τώρα, αν τον άφηναν, ήτο ικανός ν' αρμέξει και να τυροκομήσει ακόμη.

Όταν επανήλθεν εις τα βουνά του, σαν να έφυγε μία ομίχλη σκοτεινή από τον εγκέφαλόν του και ένα βάρος που εδέσμευε τα μέλη του. Του

αποσβολώνομαι: μένω άφωνος.

αποβοσκιστή (πέτρα): πέτρα που τη ρίχνουν με τη μέθοδο των βοσκών, χαμηλά και παράλληλα με το έδαφος, για να μην πληγώνονται τα ζώα.

εφαινετο οτι ητο ελευθερος, οπως τα πουλια που επετούσαν γύρω του.

Επαναβλέπων τους γονείς και τους αδελφούς του, ποτέ δεν ησθάνθη την χαράν, την οποίαν ησθάνετο επαναβλέπων τώρα τα γνώριμα μερρη, τα πρόβατα και τας αίγας, αίτινες τον προσέβλεπον με μίαν ενατένισιν ευχάριστου εκπλήξεως, ως να του έλεγον: «Καλώς τόνε! τι μας έγινες τόσον καιρόν;» Και με γενικόν κωδωνισμόν εφαινοντο ως να εύρταζαν την επάνοδόν του. Η αληθινή του οικογένεια ήσαν τα άκακα εκείνα ζώα και τ' ακόμη αγαθότερα δένδρα, και οι βράχοι, και τ' αγριολούλουδα που του απηύθυνον, έλεγες, φιλικόν χαιρετισμόν, όπως εσειοντο εις τους κρημούς. Όλα, ζωντανά και άψυχα, του εγελούσαν με στοργήν, την οποίαν μόνον εις το μητρικόν ίσως πρόσωπον έβλεπε. Και αυτοί

οι κόρακες, οίτινες διήρχοντο,
κρώζοντες υψηλά εις τον αέρα, του
εφαίνοντο φίλοι.

Οι σκύλοι της μάνδρας είχαν
σπεύσει εις προϋπάντησίν του, τρε-
λοί από χαράν. Όταν δε συνηντήθη-
σαν, ο Μανόλης εκυλίσθη μετ' αυ-
τών επί των χόρτων, αποδίδων τας
θωπείας, ως σκύλαξ*, και ομιλών
προς αυτούς ως να ήσαν άνθρωποι:
- Εσείς ελέετε πως δε θα ξανάρθω
στα ωζά*, ε; Κι εγώ το φοβήθηκα. Ε,
μωρέ παιδιά, κακά που 'ταν στο χω-
ριό, σα σε βάλουνε και στο σκολειό!
Κατέχετε* ίντα* 'ναι το σκολειό; Ένα
σπίτι που πάνε κάθε μέρα τα κοπέ-
λια* κι εκ' είν' ένας καλόγερος, που
τόνε λένε δάσκαλο, και τα δέρνει.

σκύλαξ: κουτάβι.

ωζά: ζώα.

κατέχω: εδώ: γνωρίζω

ίντα: τι

κοπέλι: αγόρι

Από ευνόητον λεπτότητα, ο υιός του Σαϊτονικολή απέφυγε να διηγηθεί προς τους φίλους του, το ταπεινωτικόν επεισόδιον του φάλαγγα. Εξέφρασε μόνον προς αυτούς την εναντίον του καλογήρου αγανάκτησίν του και είπεν ότι βέβαια, αν τον συνήντων καμίαν ημέραν, θα του τον εσυγύριζαν καλά με τα δόντια των.

Ως προέβλεπεν ο Μανόλης, ο πατήρ του μετέβη εις την στάνην, με σκοπόν να τον επαναφέρει δια της πειθούς ή και δια της βίας εις το σχολείον. Μετέβη πολλάκις, αλλ' εις μάτην εκοπίασεν. Άμα τον έβλεπεν ο Μανόλης, έφευγεν ως αγρίμι, και εκραύγαζε κλαίων:

-Δε θέλω γράμματα! Δε θέλω!

Εφοβέριζε δε ότι, αν ο πατέρας του επέμενε, θα έπεφτε να σκοτωθεί εις την παρακειμένην χαράδραν.

Και είχε τόσην ειλικρίνειαν εις την φωνήν και τόσην αποφασιστικότητα εις το βλέμμα, ώστε ο Σαΐτο-νικολής εφοβήθη ότι, αν επιχειρεί να μεταχειρισθεί βίαν, θα εξετάλει την απειλήν του. Επί τέλους δε απελπισθείς, τον αφήκε στην οργήν του Θεού. Θέλω, παιδί μου, να 'χεις χίλια πρόβατα, μα σα δε θες εσύ, ουρά μην αποστάξεις*. Και θα δούμε ποιος θα το μετανιώσει.

Εις την ερημίαν, εις την σιγήν των βουνών και των χειμαδιών, ο Μανόλης δεν εβράδυνε να εξαγριωθεί τελείως. Εις τούτο δε συνετέλεσε μεγάλως και η φοβερά ανάμνησις του σχολείου. Ο φόβος, που του ενέπνευσεν ο δάσκαλος, μετεβλήθη εις γενικήν ανθρωποφοβίαν. Εφοβείτο

αποστάζω: αξιώνομαι να αποκτήσω.

με το δέος του αγρίου ζώου και, όπως τούτο, άμα έβλεπεν άνθρωπον, ήτο έτοιμος να τραπή εις φυγήν και να κρυβεί. Οι μόνοι άνθρωποι τους οποίους δεν εφοβείτο ήσαν οι σύντροφοί του, ποιμένες και τυροκόμοι, ημιάγριοι, ως αυτός. Αλλ' ενώ ούτοι κατέβαινον από καιρού εις καιρόν εις το χωριό, δια να εκκλησιάζονται και μεταλαμβάνουν, ο Μανόλης ουδέ την ανάγκην ταύτην ησθάνετο. Από την θρησκείαν διετήρει μίαν ιδέαν στοιχειώδη και αμυδράν. Εγνώριζε συγκεχυμένα τινά περί Κολάσεως και Παραδείσου, ήξευρε το «Πάτερ ημών» και το «Χριστός ανέστη» αξιοθρηνήτως στρεβλωμένα, αλλ' η προσευχή του συνίστατο κυρίως εις σταυρούς και γονυκλισίας. Όταν ήστραπτε κι εβρόντα, εσταυροκοπείτο έμφοβος, ψιθυρίζων: «Μήστητί μου, Κύριε, μήστητί

μου Κύριε!» Διότι την βροντήν
εθεώρει ως την απειλήν της θείας
αγανακτήσεως, όπως εις την
χαρμονήν* της ανθισμένης και
φωτολουσμένης φύσεως έλβεπε το
μειδίαμα της θείας αγαθότητος. Ο
θεός του ήτο γέρων πελώριος, με
βαθύν λευκόν πώγωνα και δασείας
οφρύς, κατσικών εις τον ευρύν
ουρανό, οπόθεν το οργισμένον
του βλέμμα διέχυνε την φρικαλέαν
αστραπήν μεταξύ των νεφών.

Δεν ελύπησε τόσον τους γονείς
του η εγκατάλειψις των μαθημάτων,
όσον τους ανησύχει η λήθη των
θρησκευτικών του καθηκόντων.
Έτος και πλέον είχε παρέλθει από
της αποδράσεώς του και κατά το
διάστημα τούτο ούτε εκοινώνησεν,
ούτε ελειτουργήθη εις εκκλησίαν.

χαρμονή: χαρά.

Και έφτυσεν αίμα ο πατέρας του δια να τον πείσει να μεταβεί εις το χωριό, απλώς και μόνον δια να μεταλάβει. Του έδωκεν υποσχέσεις, τον εφοβέρισεν ότι θα εκολάζετο, του είπεν ότι η μητέρα του έκλαιεν, επιθυμούσα να τον ίδει, αλλ' έμεινεν αμετάπειστος· μόνον δε όταν του είπεν ότι, επιμένων να μη πηγαίνει εις την εκκλησίαν και να μη μεταλαβαίνει, θα εγίνετο Τούρκος, διότι και οι Τούρκοι ούτε εις την εκκλησίαν πηγαίνουν, ούτε μεταλαβαίνουν, ήρχισε να σκέπτεται και επί τέλους συγκατένευσεν.

Εις το χωριό κατέβη νύκτα και το πρωί μεταβάς εις την εκκλησίαν, ελούφαξεν εις μίαν γωνίαν, ως λαγός, όστις αισθάνεται τον γύπα περιιπτάμενον, αφού δ' εκοινώνησεν, ανεχώρησεν αμέσως εις τα όρη. Βαθμηδόν όμως ανεθάρρησεν, και

κατέβαινε δύο και τρεις φορές το έτος, δια να πηγαίνει εις την εκκλησίαν. Διετήρει όμως πάντοτε την νευρικήν ανησυχίαν και το σπινθηροβόλημα των οφθαλμών θηρίου ατελώς δαμασθέντος. Εις την βαθμιαίαν ταύτην εξημέρωσιν συνετέλεσαν προ πάντων αι προσπάθειαι της μητρός του, ήτις συνοδεύουσα αυτόν εις την εκκλησίαν, τον εδίδασκε πώς να φέρεται. Μετά την απόλυσιν της λειτουργίας, έπρεπε να μένει επ' ολίγον εις την αυλήν της εκκλησίας και να χαιρετά τους χωριανούς, θέτων το χέρι επί του στήθους και υποκλίνων την κεφαλήν: «Καλή μέρα τ'ς αφεντιάσας». Έπειτα ν' ακροάται τους χωριανούς συζητούντας και λύοντας τας διαφοράς των, ενώπιον των προεστών, «για να παίρνει πράξη». Εις το τέλος δε, όταν θα εξήρχετο ο

παπάς, να πλησιάζει, να του φιλεί το χέρι και να φεύγει. Ο Μανόλης ηκολούθει τας συμβουλάς της μητρός του επί τίνα καιρόν και ήρχισε μάλιστα να του αρέσει η εκκλησία, προπάντων όταν εμοίραζαν κόλλυβα ή άρτον.

Αλλά δεν ηδύνατο ακόμη να εξοικειωθεί με τους ανθρώπους, τινές δε ήρχισαν να μαντεύουν την ανθρωποφοβίαν του, διότι τοιαύτα φαινόμενα δεν ήσαν τότε και δεν είναι ίσως ακόμη σπάνια εις τίνα χωριά της Κρήτης. Ημέραν τινά, μετά την απόλυσιν της λειτουργίας, ο Βούργαρης, ένας αστείος χωρικός, τον επλησίασε με τρόπον και αιφνιδίως δι' όλης του της πνοής εξεφύσησε δούπον βροντώδη, πουφ! Ο δε Μανόλης, εκταραχθείς, ως αίλουρος, ανεπήδησε και ετράπη εις φυγήν, ενώ κατόπιν αυτού οι χωρι-

**κοί ανεκάγχαζον και εκραύγαζον,
όπως κατόπιν λαγού φεύγοντος και
καταδιωκομένου υπό σκύλων:**

- Ου, μωρέ, πιάσ' τόνε!

**Μετά το κωμικόν τούτο πάθημα,
διέκοψεν επί μακρόν πάλιν τας προς
τους ανθρώπους σχέσεις του. Οσά-
κις δε κατέβαινε δια να μεταλάβει,
δεν εχρονοτρίβει πλέον εις την
αυλήν, αλλ' αμέσως ανεχώρει.(...)**

**[Από το σημείο αυτό αρχίζουν οι
δυσκολίες της προσαρμογής που
οδηγούν τον Πατούχα σε «κουζου-
λάδες». Μια τέτοια κουζουλάδα είναι
και το επεισόδιο που ακολουθεί]**

**Κατ' επανάληψιν διάφοροι είχαν
καλέσει τον Μανόλην να χορεύσει
αλλ' αυτός δεν εδέχθη, λέγων ότι δεν
είχε διάθεσιν. Το βεβαιότερον είναι
ότι δεν είχε πεπτοίθησιν εις την ορ-**

χηστρικήν* του δεξιότητα. Μολονότι είχε καταβάλει πολλές προσπάθειας, δια να μάθει, είχεν ακόμη τοιαύτην σκαιότητα* και δυσκαμψίαν εις τας κινήσεις, ώστε ελέγετο ότι εχόρευεν «ως να εσάκιαζεν άχερα». Του εφάινετο δε ότι τα βλέμματα εστρέφοντο σκωπτικά προς τα πόδια του και τούτο έφερεν εις σύγχυσιν τα κάτω του άκρα, ως εάν οι ποδαρούκλες είχαν ιδίαν αίσθησιν και φιλοτιμίαν. Αλλ' όταν, επαναληφθέντος του πηδηκτού, είδε τον Τερρέν, ιστάμενον παρά την εστίαν και απαντώντα εις τα δίστιχα του νέου, όστις εχόρευεν εις τον «κάδον», ενόμισεν ότι έπρεπεν να χορεύσει, δια να εξουδετερώσει την επίδειξιν του εχθρού, δι' άλλης επιδείξεως.

ορχηστρικός: χορευτικός.

σκαιότητα: εδώ: αδεξιότητα.

Αυτός δεν ήξευρε να τραγουδεί, αλλά και ο Τερερές δεν ήξευρε να χορεύει. Μετά τινας λοιπόν στροφάς του πηδηκτού, ανέσυρε την πλατεΐαν χειρίδα* εις τον ώμον, ως έπραττεν, οσάκις εκεντάτο υπό του οίστρου* της κουζουλάδας* και έπιασεν εις τον κάβο*.

Όλα σχεδόν τα πρόσωπα εφάϊδρυνεν η εμφάνισίς του εις την κορυφήν του χορού· ο δε Αστρονόμος*, ευρισκόμενος μεταξύ των θεατών, εφώνησε προς τον τυφλόν λυράρην:
- Τσι δυνατότερες σου δοξαριές,

χειρίδα: μανίκι.

οίστρος: αλογόμυγα.

κουζουλάδα: τρέλα, παλαβωμάρα.

κάβος: εδών: χορός.

Αστρονόμος: ένα από τα πρόσωπα του έργου.

Αλεξαντρή! Γιατί κατές* ποιος ήπιασε στον κάβο;

Το πρόσωπον του τυφλού έγινε ιλαρότερον*, ενώ η κεφαλή του έννευεν ότι εμάντευσεν. Είχεν ήδη ακούσει ένα κτύπον ποδός, όστις ετράνταξεν το έδαφος και μόνον τούτο ήτο αρκετόν δια να εννοήσει ότι έσυρε τον χορόν ο Μανόλης.

- Να σε χαρούμε, λιοντάρι του χωριού μας! εφώναξε και αυτός προς τον Μανόλην και το δοξάρι του έγινε ζωηρότερον.

Αλλά και όσοι είχαν την μεγαλυτέραν διάθεσιν να γελάσουν με τον Μανόλην, ηναγκάζοντο ν' αναγνωρίσουν ότι παρουσίαζε το εξωτερικόν σπανίας σωματικής δυνάμεως και

**κατές (κατέχεις): ξέρεις.
ιλαρός: χαρούμενος.**

ευρωστίας. Και τι θα εγίνετο ακόμη!
Χωρίς δε την αγροικίαν* του, θα
ηδύνατο να καταλεχθή* και μεταξύ
των ωραιότερων νέων του χωριού.
- Όρτσες!* εφοίναξε μετ' ολίγον
προς τον λυράρην ο Μανόλης,
αρχίσας να ενθουσιάζεται.

Ενώ δε η λύρα έκρουε τας γοργο-
ροτέρας στροφάς του πηδηκτού, ο
Μανόλης, ανεπήδα εις ύψος μέγα.
Και ενώ ήτο μετέωρος, εκτύπα με
την παλάμην, οτέ μεν* την μίαν, οτέ
δε την άλλην του κνήμην. Έπειτα
ελύγιζε προς τα οπίσω το σώμα ή

αγροικία: εδώ: απαιδευσιά,
τραχύτητα του χαρακτήρα
καταλεχθεί: συμπεριληφθεί.
όρτσες: παράγγελμα για
επιτάχυνση του ρυθμού γρήγορα.
οτέ μεν... οτέ δε: άλλοτε... και
άλλοτε.

κάμπτων τα γόνατα και χαμηλώνων μέχρι του εδάφους ανεπήδα με θαυμαστήν ελαστικότητα. Και άλλοτε μεν εξέπεμπε στεναγμούς, άλλοτε δε ουρλιαστικάς επιφωνήσεις ενθουσιασμού. Ο δε Αλεξανδρής εφάινετο αγωνιζόμενος να τον κουράσει και έπαιζε συνεχώς σχεδόν όρτσες. Ο Μανόλης όμως, όχι μόνον δεν εκουράζετο, αλλά και περισσότερο ενθουσιάζετο· ήρχισε δε μετ' ολίγον να τονίζει τον ρυθμόν, με συριγμούς τόσον οξείς και δυνατούς, ώστε οι γυναίκες έφραζαν τ' αυτιά των.

Επάνω εις τον ενθουσιασμόν του διέκρινε τον Τερερέν και διερχόμενος του έρριπτε κρύφια βλέμματα, έτοιμος, ως εφάινετο, να του δώσει και λάκτισμα, κατά τον ρυθμόν του πηδηκτού. Ίσως δε και εξαιτίας του Τερερέ απέφάσισε, μετά τας άλλας επιδείξεις, να επιδείξει και την φω-

νήν του. Αλλ' ο αριθμός των διστίχων, τα οποία εγνώριζεν, ήτο πολύ περιορισμένος και ηναγκάζετο να τα επαναλαμβάνει. Ο δε Τερερές, του οποίου η μοχθηρία ήτο τόση, ώστε να υπερνικά και τον φόβον του, επωφελήθη την ευκαιρίαν δια να τον πειράξει. Και ηκούσθη η φωνή του, να απευθύνει κατά του Μανόλη σκωπτικόν βέλος:

Τη μαντινάδα δυο βολές* δεν πρέπει να τη λείεις, γιατί θαρρούν οι κοπελιές πως άλλη δεν κατέεις.

Οι ρώθωνες του Μανόλη διεστάλησαν από πνοήν οργής και το βλέμμα του εστράφη άγριον προς την εστίαν, όπου εστέκετο ο εχθρός.

βολές: φορές

ρημα «σίμα σίμα». Και έκαμε μίαν αρχήν, η οποία έμελλε να λάβει τας διαστάσεις τας οποίας γνωρίζομεν εις την ποίησιν και την πεζογραφίαν.

Γέλωτες υπεδέχθησαν την απάντησιν, διότι ήτο πασίγνωστον το δέσιμον και το κρέμασμα του Τερρέ, όπως ήσαν γνωσταί και αι απειλαί του τελευταίου, αι οποίαι επροκάλεσαν την εκδίκησιν εκείνην. Η εντύπωσις δε την οποίαν έκαμε το δίστιχον ικανοποίησε τον Μανόλην. Η οργή του έπαυσεν, εγέλα δε και αυτός μετά των άλλων. Μόνον όταν διήρχετο, χορεύων πλησίον του Τερρέ, εστράφη προς αυτόν και έκαμε κίνημα απειλητικόν, και επιφώνημα, όπως φοβερίζουν τα παιδιά:
- Ούου!

Νέους γέλωτας θορυβωδέστερους εκίνησε το παιχνίδι του Μανό-

λη και το ανατίναγμα του Τερερέ, ο οποίος έγινε πελιδνός*.

- Φταίει δα ο φονιάς; εψιθύρισεν ούτος, σκύψας προς τον εκεί πλησίον καθήμενον Αστρονόμον.

- Μωρέ, άφησ' τα λόγια, του είπεν ο Νικολάκης, γιατί αν σ' ακούσει και σου χυθεί, όλοι δεν θα μπορέσομε να σε γλιτώσομ' απού τα χέρια του. Αυτός είναι, μωρέ, θεριό· δεν τότε θωρείς;

Ο Μανόλης, ενθαρρυνθείς από την πρώτην επιτυχίαν, κατεγίνετο, ενώ εξηκολούθει να χορεύει, εις νέον αυτοσχεδίασμα, Και ο ποιητικός αγών θα ετελείωνε, φαίνεται, κατά τρόπον πολύ δυσάρεστον δια τον μάγον*, αν μία εμφάνισις δεν

πελιδνός: μαυροκίτρινος.

μάγος: παρατσούκλι του Τερερέ.

έστρεφεν αλλού την προσοχή του Μανόλη και των άλλων.

Πέντε Τούρκοι, γνωστά πρωτοπαλίκαρα, επιζητούντα συχνά έριδας με Χριστιανούς, είχαν εισέλθει προ μικρού. Ένεκα του θορύβου και του συνωστισμού γύρω εις τον χορόν, ελάχιστοι τους είχαν ίδει κατά τας πρώτας στιγμάς. Οι Τούρκοι είχαν σταθεί πλησίον της εισόδου και εφάινοντο περιμένοντες την προσφοράν καθεκλών δια να καθίσουν. Αλλ' όταν τους διέκριναν οι χορεύοντες και οι περί τον χορόν ιστάμενοι, όλα τα πρόσωπα συνοφρυώθηκαν. Κρυφομιλήματα ήρχισαν, οι δε νεότεροι απηύθυναν προς τους Τούρκους βλέμματα απορίας και οργής. Οι Τούρκοι όμως ετήρουν αυθάδη απάθειαν και ως να μη έδιδαν προσοχήν εις τας εχθρικάς εκδηλώσεις, τας οποίας έβλεπαν

γύρω των, εδείκνυαν και διαθέσεις να λάβουν μέρος εις τον χορόν.

Μετ' ολίγον όμως τους επλησίασεν ο προεστός Αέρας, ο οποίος, αφού τους εκαλησπέρισεν, είπε:

- Δε μου λέτε, αγαδάκια, ιντά 'ρθετε επαέ* να κάμετε;

- Ήρθαμε να χορέψομε, απήντησεν εις εκ των Τούρκων.

- Δεν το πιστεύγω πως ήρθατε να χορέψετε. Επά* 'ν' όλο Χριστιανοί, με τσι γυναίκες και τσ' αδερφήδες τως, κι αν ήρθετε για να χορέψετε, έπρεπε να φέρετε κι απατοί σας τσ' αδερφήδες και τσι γυναίκες σας.

- Εμείς θα φέρομε τσι γυναίκες μας να χορέψουνε με τσι Ρωμιούς; είπεν ο Τούρκος, πλησιάζων απειλητικώς τον Αέρα.

επαέ: εδώ.

επά: εδώ.

Ο πηδηκτός αυτομάτως είχε μεταβληθεί εις σιγανόν και το δοξάρι του τυφλού μόλις έθιγε τας χορδάς. Σιγή ομοία προς την νηνεμίαν, ήτις προηγείται της καταιγίδος έγινε επί τινας στιγμάς και όλα τα βλέμματα ήσαν προσηλωμένα εις τους Τούρκους και τον προεστόν, ο οποίος είπε:

- Σα δεν κάνει να χορέψουν οι γυναίκες σας με Ρωμιούς, πώς θα χορέψουν οι δικές μας με Τούρκους;

- Άφησ' τ' αυτά, είπεν άλλος εκ των Τούρκων, κι εμείς, μια που 'ρθαμε, θα χορέψομε.

Και έκαμε ν' απωθήσει τον Αέραν και να προχωρήσει εις τον κύκλον του χορού. Αλλ' ο προεστός τον ήρπασεν από τον βραχίονα με το χέρι στιβαρόν και είπεν εντόνως:

- Η Γιανιτσαριά, μωρέ, πέρασε. Κι όποιος θέλει να κάμει το Γιανίτσαρο, τρώει ξυλιές.

- Όι*, δεν επέρασε, μωρέ ταυλόπι-
στε, η Γιανιτσαριά και θα το δεις,
είπεν ο Τούρκος, απωθήσας με
σφοδρότητα τον προεστόν.

Οι Τούρκοι έβαλαν τα χέρια εις
τους πασαλήδες*, αλλ' εις την
στιγμήν όρμησαν κατ' αυτών
διάφοροι νέοι.

- Ο χορός να μη σκολάσει! εφώναξε
και ο Πατούχας και υψώσας ως
ρόπαλον βαρείαν καθέκλαν,
ερρίφθη εις την συμπλοκήν.

Η αντίστασις των Τούρκων διήρ-
κεσε πολύ ολίγον. Ο θρασύτερος εξ
αυτών, ο λεγόμενος Σαμπρής, έπε-
σεν εις τα πρόθυρα με την κεφαλήν
σπασμένην από κτύπημα του
Πατούχα. Υπό τα κτυπήματα δε των
ράβδων και των καθεκλών, οι
πασαλήδες εξέφυγαν από τα χέρια

οι: όχι

πασαλής: μαχαίρι

των άλλων, οίτινες εζήτησαν σωτηρίαν εις την φυγήν. Ο Μανόλης και οι άλλοι νέοι τους κατεδίωξαν μέχρι της τουρκικής συνοικίας, όπου και άλλοι Τούρκοι προστρέξαντες εις βοήθειά των, έπαθαν τα αυτά και χειρότερα, δια να μάθουν ότι ο γιανιτσαρισμός είχε περάσει...

Όταν την επιούσαν, εξύπνησεν ο Μανόλης εις της αδελφής του, όπως είχε κοιμηθεί, έμαθε δύο ευχάριστα πράγματα· ότι η διαγωγή του κατά την συμπλοκήν με τους Τούρκους είχαν ενθουσιάσει τους χωριανούς και ότι ο Σμυρνιός είχαν αρραβωνιάσει την θυγατέρα του Συμβούλου. Τι θα έλεγε τώρα η Ζερβουδοπούλα; θα επέμενεν ακόμη εις την άρνησίν της, τώρα ότε, από μεν τον Σμυρνιόν δεν είχε πλέον ελπίδα, αυτόν δε είχε περιβάλλει ηρωική αίγλη;

Μετ' ολίγον διευθύνετο προς την οικίαν της Ζερβούδαινας, χαρούμενος και σιγοτραγουδών. Αλλά καθ' οδόν, άκουσας να τον φωνάζουν, εστράφη και είδε την Σπυριδολενιάν. Το πρόσωπον της ψεγαδιάστρας δεν είχεν την ημέραν εκείνην την συνήθη σκωπτικήν έκφρασιν.

- Μανολιό, του είπε, θέλω να φιλήσω τη χέρα που 'σπασε οψές την κεφαλή του Σαμπρή. Μα, να φύγεις, παιδί μου, να φύγεις, γιατί ήμαθα πως σε γυρεύγουν οι ζαπτιέδες*. Να φύγεις γλήγορα!

Ο Μανόλης εταράχθη, αλλ' έπειτα είπε με πείσμα:

- Ας με ζυγώσουνε. Δεν πάω ποθές*.

ζαπτιές: (λ. τουρκ.) αστυνόμος,
χωροφύλακας
ποθές: πουθενά.

Και εξηκολούθησε τον δρόμον του. Δεν είχε δε απομακρυνθεί πολύ ότε είδεν ερχόμενον εξ αντιθέτου έναν Τουρκαλβανόν χωροφύλακα. Εστράφη δια να φύγει προς τα οπίσω, αλλ' είδε και άλλον ερχόμενον εκείθεν. Ο τελευταίος του εφώναξε:

- Στάσου ορέ Πατούχα! Ο Μανόλης εστάθη, διότι έβλεπε ότι δεν είχε διέξοδον, οι δε ζαπτιέδες πλησιάσαντες τον συνέλαβαν από τους βραχίονας.

- Ίντα θέτε από μένα; ηρώτησεν ο Μανόλης.

- Θα το μαθαίνεις κάτω. Να μπαίνεις στο χάπσι* και το μαθαίνεις.

- Στο χάπσι θα με βάλετε; είπεν ο Μανόλης, όστις τότε ήρχισε να εννοεί όλην την σοβαρότητα της καταστάσεως.

Περί της φυλακής είχε την φοβεροτέραν ιδέαν, διότι είχεν ακούσει

ότι οι φυλακισμένοι εδεδεσμεύοντο χειροπόδαρα με βαρείας αλύσεις και εμαστιγώνοντο σχεδόν καθημερινώς. Και άλλοι μεν απέθνησκαν εις την φυλακήν, άλλοι δε εξήρχοντο με υγείαν δια παντός κατεστραμμένην. Αλλά και μόνον η ιδέα ότι θα έχανε την ελευθερίαν του και μετ' αυτής την Ζερβουδοπούλαν, τώρα ότε ήτο σχεδόν βέβαιος περί της συναινέσεώς της, τον έφερεν εις απελπισίαν. Η ιδέα τοιούτου κινδύνου τού έδωκε την δύναμιν ν' αποτινάξει τους χωροφύλακας και, δια δύο λακτισμάτων, να τους κυλήσει κατά γης αμφοτέρους. Έπειτα εστράπη εις φυγήν. Αλλ' όταν έφθασεν εις την γωνίαν του δρόμου, εστράφη μίαν στιγμήν προς τους Αλβανούς και συγκάμψας τον βραχίονα,

---

χάψι: (λ. τουρκ.) φυλακή.

εφώναξε προς αυτούς, προσπαθών να μιμηθεί την προφοράν των:

- Να, ορέ κασίδηδες!

Πού να τον φθάσουν πλέον οι Αλβανοί; Έτρεχε με ταχύτητα αιγάγρου. Εντοσούτω, δεν παρέλειψε να περάσει από τον δρόμον της Ζερβούδαινας. Εκεί εβράδυνε το βήμα του. Η χήρα εστέκετο εις την θύραν μέσα δ' εκάθητο η Μαργή και είχε τα μάτια κόκκινα από δάκρυα.

- Φεύγω, γιατί με ζυγώνουν οι Αρναούτες, είπε προς την μητέρα ο Μανόλης. Μόνο να μ' ανημένει το Μαρούλι. Ύστερ' από λίγον καιρό, θα 'ρθω να την επάρω.

Και έφυγε προς τα όρη, χωρίς ν' ακούσει την απάντησιν την οποίαν του έδωκεν η Μαργή:

- Καλλιά να βγουν τα μάτια σου!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Πώς παρουσιάζει ο Κονδυλάκης τον ήρωά του στο πρώτο απόσπασμα και πώς στο δεύτερο; Τι παρατηρείτε;**
- 2. Γιατί κατά τη γνώμη σας ο Μανόλης δεν έπαιρνε τα γράμματα; Του έλειπε η νοημοσύνη ή για άλλους λόγους και ποιους;**
- 3. Ποια ήταν τα βήματα κοινωνικής προσαρμογής του Μανόλη, όπως φαίνονται στο πρώτο απόσπασμα;**
- 4. Τι παρακίνησε το Μανόλη να μπει στο χορό και τι για να τραγουδήσει;**
- 5. Πώς φέρθηκε ο Μανόλης κατά τη συμπλοκή και πώς ένιωθε μετά από αυτή;**
- 6. Μπορούμε να χαρακτηρίσουμε το έργο ως ηθογράφημα και γιατί;**

7. Ποια είναι η γλώσσα της αφήγησης και των διαλογικών μερών και ποιο αποτέλεσμα δημιουργεί;

Ιωάννης Κονδυλάκης (1861 - 1920)

Γεννήθηκε στη Βιάννο της Κρήτης και πέθανε στο Ηράκλειο. Υπηρέτησε ως δάσκαλος στην Κρήτη και αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και αναδείχτηκε «ο πατέρας του ελληνικού χρονογραφήματος». Τα χρονογραφήματά του, που τα υπόγραφε με το ψευδώνυμο Διαβάτης, διακρίνονται για το κομψό προσωπικό ύφος τους, το χιούμορ και την οξύτητα της

παρατήρησης. Τα ίδια χαρίσματα παρατηρούνται και στην κυρίως λογοτεχνική του παραγωγή. Ως λογοτέχνης παρουσιάζεται αρχικά με ηθογραφικά διηγήματα, για να φτάσει σε ένα αξιόλογο μυθιστόρημα, τον Πατούχα, που αν και παραμένει μέσα σε πλαίσια ηθογραφικά, προχωρεί σε βάθος ψυχολογικό και δυνατή διαγραφή χαρακτήρων. Έργα: Διηγήματα, (1884), Ο Πατούχας, (1892), Οι Άθλιοι των Αθηνών, (1895), Όταν ήμουν δάσκαλος και άλλα διηγήματα, (1916), Ενώ διέβαινα, (1916) (χρονολογήματα) Πρώτη αγάπη, (1919, το μόνο έργο γραμμένο στη δημοτική).

Τα τυφλοπόντικα

ΟΤΑΝ Ο ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ έγραφε το διήγημα αυτό (1892) η εκμετάλλευση της θεσσαλικής γης γινόταν από τους τσιφλικάδες. Ο ιδιοκτήτης για να ελέγχει ό,τι γινόταν μέσα στο τσιφλίκι του διέθετε ολόκληρη ιεραρχία υπαλλήλων, που την αποτελούσαν ο επιστάτης, ο αρχιφύλακας, ο αγροφύλακας, κτλ. Για την καλλιέργεια των κτημάτων χρησιμοποιούσε γεωργούς (κολίγους) που, σύμφωνα με τα έθιμα και τις συμφωνίες, ήταν υποχρεωμένοι να του δίνουν ορισμένη ποσότητα από τα προϊόντα. Μια εικόνα από τη ζωή αυτών των ανθρώπων δίνει και το διήγημα που ακολουθεί:

Αμ που λες, έκαμα και γω γιωργός*· είπε απότομα ο αγωγιάτης μου, εκεί που κατεβαίναμε από το Κισερλή στη Λάρισα. Μα σ' αφήνει, μαθές, ο Θεός να πας μπροστά!

- Γιατί; τον ρώτησα με απορία.

- Γιατί έτσι· να γιατί! Τι τα ήθελε τα τυφλοπόντικα, δε μου λες; Καλά τ' άλλα, αμ τα τυφλοπόντικα;

- Ποιά τυφλοπόντικα!

- Αϊ-χου! ... δεν είσαι ντόπιος, λέω; ρώτησε με θυμό.

- Όχι.

- Αμ για τούτο. Δεν ξέρεις το λοιπόν εσύ τα κακά, που έχουμε μεις οι καμπίσοι! Είναι, λέει, πλούσιος ο κάμπος. Πλούσιος είναι, μα ποιος τον χαίρεται; Άκουσε και λογάριασε: Πρώτος θεός σε μας είναι ο αφέντης· δεύτερος ο επιστάτης, ο μπιστεμένος

γιωργός: γεωργός

τ' αφεντός σε όλα, στο δώσει και στο πάρει. Έπειτα έρχεται ο αρχιφύλακας, που στέκεται ολοχρονίς απάνω από το κεφάλι σου και δεν μπορείς ούτε να βήξεις. Βάλε έπειτα τους αγροφύλακες, βάλε και τα ζα. Ακόμη βάλε τα όρνια, που κλέφτουν το σπόρο πριν καλοκάτσει στη γη, και τις ακρίδες, που τ' αφήνουν θερισμένο κι αθέριστο. Τώρα θα σου έλεγα να βάλεις τον γιωργό, αν δεν είχαμε τα τυφλοπόντικα, που καλύτερους θεριστάδες δεν είδα ποτέ μου. Ίδια θερίζουν, ίδια τα βάζουν στις αποθήκες τους. Και τι αποθήκες! Βαθειά λαγούμια, που δεν φοβάνται το διαβολότερο κλέφτη να τα βρει.

- Κι έρχονται κάθε χρόνο;**
- Αμ αν έρχονταν κάθε χρόνο, θα 'βλεπες ζωντανούς ανθρώπους στη Θεσσαλία; Μια φορά ήρθαν στη ζήση μου και να από γιωργό αγωγιάτη**

**με κάνανε. Μωρέ χρόνια και κείνα!
Ανατριχίλα με πιάνει σαν τα
θυμηθώ.**

**Ήμουνα που λες γιωργός στο Τα-
τάρι, στου Οσμάναγα το χωριό.
Άπονος ήταν ο αγάς, μα πλούσιο το
χώμα του. Και στη χειρότερη χρονιά
το ένα δέκα θα έδινε. Έρχεται,
αφέντη μ', το Εξηντατρία. Να τη μια
χρονιά το κάμα μέσα στου Μαγιού
τις δροσούλες· στρωσίδι χάμου τα
σπαρτά. Να την άλλη τα όρνια
σύγνεφο στον ουρανό· μπροστά
πήγαινε η σπορά, πίσω κείνα τ'
άθεα! Σπόρο έριχνες και σπόρο δε
ήβρεσκες. Από τα ίδια σου τα χέρια
τον άρπαζαν! Να έπειτα οι ακρίδες!
Μας τέλεψαν. Τρία χρόνια πέρασαν
κι είπαμε το ψωμί ψωμάκι. Ο αγάς
μας έδινε άχερο, ο αγάς σιτάρι. Τι
σιτάρι; Την ήρα μας έδινε για σιτάρι!
- Και την τρώγατε;**

- Τι να κάνουμε; Γι' αρρώστια ρωτάς;
Το αίμα πήγαινε ποτάμι! Θέρος*
έπεσε σε ανθρώπους και σε ζα.
Μου θέρισε και μένα δυο παιδιά. Αμ
ποιος λογιάζει* τα παιδιά; Όλοι τα
ζα μας κλαίγαμε, που ήταν η
μοναχή κυβέρνια* μας! Σαν έχεις ζα,
και παιδιά έχεις' αμ σαν χάσεις τα
ζα, έχασες και τα παιδιά σου. Τι θα
τους δώκεις να φάνε;

Ως τόσο ήρθε το Εξηνταέξι κι ανα-
σάναμε. Η χρονιά καλή' ο Απρίλης
ολόδροσος' τα χωράφια μεστωμέ-
να. Κάτι ακρίδες φανήκανε στο Νε-
μπεγλέρ' να σου και που προμηνά-
ει την καλοσύνη του τ' αγιοπούλια*
από πίσω. Ξέρεις, για μας τ' αγιο-

θέρος: όλεθρος, καταστροφή (μτφ.)
λογιάζω: σκέφτομαι, λογαριάζω
κυβέρνια: μέσο συντήρησης
αγιοπούλι: ακριδοφάγος

πούλια είναι σαν το Τόξο, που προ-
μηνάει την καλοσύνη του καιρού.
Προμηνούν και κείνα ευτυχισμένη
χρονιά στο καθετί· στα σπαρτά και
στα μπροστάνια, στα ζωντανά και
στα κλήματα. Μα στην αρχή του
Μαγιού κάτι άρχισε να ψιψιλίζεται*.
- Μωρέ μίλα καλά· τυφλοπόντικα στο
Βελεστίνο! Δε γίνεται· δε μπορεί να
γένει τέτοιο πράμα! Αδύνατο! Κα-
νείς μας δεν ήθελε να το πιστέψει.

Αχ! τα μαύρα μαντάτα αλήθεψαν
σε λιγάκι. Ο αφέντης έρχεται τρε-
χάτος από τη Λάρσα. – Φανίστηκε*
τίποτα στο τσιφλίκι; – Όχι ακόμη.

Μα στο Βελεστίνο, στο Κισερλή,
στο Δερελή, στον Τούρναβο θέριζε
άπονα το ποντίκι. Περίγυρα μας έ-
ζωσε το κακό! Τι να κάνουμε; Είπαμε

ψιψιλίζεται: ψιθυρίζεται
φανίστηκε: εμφανίστηκε

να τα βαρέσουμε χλωροθέρι. Αμ τι τ' όφελος; Άμα θεριστεί άψητο το σιτάρι, γένεται δαυλίτης*, σταχτώνει και πάει στ' ανάθεμα. Το αφήσαμε για λίγες μέρες. Μπορεί να μας λυπηθεί ο Θεός, είπαμε. Στ' άλλα τσιφλίκια τις περασμένες χρονιές, κάτι άφηναν, κάτι έπαιρναν. Εμείς δε σηκώναμε τίποτα. Ήτανε το λοιπόν δίκιο ν' αφήκει και μας απείραχτους εφέτος.

Μα πού ν' ακούσει ο Θεός δίκιο-ξεδίκιο! Σε πέντε μέρες να σου τα. Σαν ξεφλουδίσανε και τις μουριές του Καζακλάρ, ρίχτηκαν λιμασμένα απάνου μας. Στη θωριά τους ξυλιάσαμε, σαν να βλέπαμε το Σατανά.
- Να θερίσουμε, λέει ο αγάς· να το κόψουμε όπως όπως, κάτι να σώσουμε. Τα στάχια ήταν στριμμέ-

---

δαυλίτης: αρρώστια των σιτηρών

να κι άστριφτα. Μα τι να κάνουμε;
Μαζωνόμαστε όλοι, τσιφτσίδες*,
κουλουξίδες*, χαβελέδες*, ακόμη
και παιδιά και γυναίκες. Τροχούμε
αποβραδύς τις κοσιές και ξημερω-
νόμαστε στα χωράφια. Να τ' ήταν
εκείνο, Θέ μου και Κύριέ μου! Τα
χωράφια ολόγυρα ξεντυμένα· ούτε
στάχυ, ούτε άχερο, ούτε αθέρας που-
θενά! Έπεσαν οι κοσιές* από τα χέ-
ρια μας κι όλοι από το μικρό ως το
μεγάλο κι ο αγάς μαζί, γονατίσαμε
κι αρχίσαμε τα στηθοκοπήματα!...
- Μα τόσο πολύ!

τσιφτσή: εργάτης
κουλουξής: μισθωτός ζευγάς·
εργάζεται στα κτήματα του τσιφλικά
χαβελές: επιστάτης
κοσιά: δρεπάνι με μακριά ξύλινη
λαβή

- Τόσο πολύ! Απίστευτο σου φαίνεται, ε; δεν άκουσες, λέω, τι φτιάσανε του Αβδούλ Κερίμ πασά; Ήταν τα Κρητικά τότες. Ήταν πασάς στο Μουλαλίκι κι είχε πολλούς νιζάμιδες* να πάει στην Κρήτη. Βγαίνει μια ημερ' από τη χώρα να κάμει γυμνάσια στον κάμπο κι έμεινε τη νύχτα όξου. Μα βγαίνουν, αφέντη μου, οι ποντικοί, ρίχνονται στ' ασκέρι και τ' ανάγκασαν ολονυχτίς να μπει τρεχάτο στη Λάρ'σα.

- Μα δεν κάνατε τίποτα γι' αυτούς τους ποντικούς;

- Να κάνουμε; Και τι να κάνουμε! Θεοποντή, σου λέω, ακούς· θεοποντή! Να τα σκοτώσουμε; Πού να τα βρούμε; Μηγάρις* φαίνεται κανένα

νιζάμης: τακτικός Τούρκος
στρατιώτης
μηγάρις: μήπως

την ημέρα. Πηγαίνεις όξου και βλέπεις όλα καλά· τα χωράφια ανέγγιχτα. Μα σαν πάρει και βραδιάζει, ο κάθε σβώλος ποντίκι γένεται· η γη τ' αναβρύζει από τα σωθικά της.

- Και δεν ξεχωνιάζετε τη γη να τα βρείτε;

- Ουφ!... μη με σκας, αφέντη μ', να ζήσεις. Λογιάζεις πως κάθονται και σε προσμένουν; Τη γη όλη αποκάτω την έχουν κούφια. Βγαίνουν βράδυ στο Γκερλή και την αυγή διάβηκαν στον Τούρναβο με όλα τα στάχυα και τα σάλματα* του χωραφιού. Ή μη θαρρείς πως είναι θεόρατα; Μια μπουκιά και ούτε· η ουρίτσα τους μόλις ξεχωρίζει· το κεφάλι τους πλατύ, σαν να το πάτησε κανείς διαβάτης κι απόμεινε· έχουν σταχτιά τη ραχοκοκκαλιά, άσπρα τα στήθια.

σάλμα: το καλάμι του σιταριού

Μα σου έχουν και κάτι δόντια, που νεροπρίονο δεν φτάνει. Μπρε και λιτανείες κάναμε και τ' Άγια Λείψανα φέραμε από το μοναστήρι της Πέτρας· μα τίποτα! Ήρθε καιρός να μάθουμε πως οι Τούρκοι γροικιώνται καλύτερ' από μας τους Χριστιανούς. Είδαν και απόειδαν, που λες, κουβεντιάσανε οι μπέηδες στη Λάρ'σα, μαζέψανε δεκαπέντε χιλιάδες γρόσια και στέλνουν δυο Τούρκους στην Ανατολή μέσα. Δεν ξέρω, στο Μπαγδάτι*, στη Μέκκα, πού τους έστειλαν δεν θυμάμαι. Πάνε, και σε δεκαπέντε μέρες γυρίζουν μ' ένα νερό θαματουργό.

Μωρέ, τι γίνηκε, σαν έφτασε κείνο το νερό στο Βόλο! Πήγαμε όλος ο ντουινιάς, Τούρκοι και Χριστιανοί. Τι να κάνουμε; Ο πνιμένος από τα

Μπαγδάτι: Βαγδάτη

μαλλιά του πιάνεται. Να σωθούμε
θέλαμε, να μη χαθούμε από τη
πείνα κι ανάβαμε κερι του Σατανά!...
παίρνει που λες ο Κουρά εφέντης
το άγιο νερό· από κοντά οι μπέηδες
κι η αρχοντιά πεζοί και πίσω ο
λαός με δαρμούς και μοιρολόγια.
Φτάνουμε στο Γκερλή, καθόμαστε
λίγο κι έπειτα ίσα στη Λάρ'σα. Το
φέραμε και τ' απιθώσαμε στο
Χασάνμπη τζαμί. Ε, θα πιστέψεις
ένα πράμα; Σε δυο ημέρες ουτ' ένα
ποντίκι δεν έμεινε στον Κάμπο!

Και τι λες πως έγινε; Τ' ήταν εκεί-
νο, Μωχαμέτη! Όλα τα όρνια της Ανα-
τολής απάνου μας τρογουροφέρνανε.
Λελέκια, κάριες, πελαργοί, κάθε λο-
γής αγριοπούλια χτυπούσαν τις σα-
γονιές τους, που σ' έπιανε τρόμος
να τ' ακούς. Κι έπεφταν, μωρέ τα
μάτια μου, από ψηλά στα χωράφια
με θυμό, σαν να ήταν δασκαλεμένα

και ξεσκίζανε τα τυφλοπόντικα. Σε δυο ημέρες πάνε και κείνα στην ευκή σαν καλοί καματάροι.

Μα τι τ' όφελος; Τα τυφλοπόντικα πρόκαμαν και τελέψανε τη δουλειά τους· δεν μας άφηκαν ούτε κλωνί. Τα χωριά του κάμπου ρημάξανε· οι φαμίλιες σκορπίσανε σαν του λαγού τα παιδιά. Άλλοι πήραν το Πήλιο, άλλοι τον Έλυμπο, άλλοι τα Χάσια κι άλλοι τη Γκούρα. Όπου γύριζες, απάνταινες άντρες, παιδιά, γυναίκες να τρέχουν από πόρτα σε πόρτα διακονεύοντας το ψωμάκι. Τι χρόνια! Περάσαμε τους Κραβαρίτες στην κακομοιριά! Τότε και γω σύναξα το σπίτι μου, μπήκα στη Λάρ'σα, παράδειρα να, κατάντησα αγωγιάτης. Δε σου λέω, βγαίνει και τώρα το καρβέλι· μα κάλλιο είχα τ' αλώνι κι ένα στρέμμα χωράφι στο Τατάρι. Κάθε που έρχεται ο θέρος

ομπρίζ’* η καρδιά μου σαν το Μάτι του Καραδερέ!... Μωρέ ντε!...

Και ο Καραγκούνης, για να κρύψει τη μεγάλη του συγκίνηση, άρχισε να ξυλίζει αλύπητα το ζώο του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

---

1. Πώς δικαιολογεί ο αγωγιάτης τη φράση «Μα σ’ αφήνει, μαθές, ο Θεός να πας μπροστά!»; Πώς κρίνετε τη δικαιολογία του;

2. Απ’ αυτούς που «χαίρονται τον κάμπο» ποιον βάζει τελευταίο ο αγωγιάτης; Δικαιολογείται αυτό από την εξιστόρησή του;

3. Η αφήγηση του αγωγιάτη έχει ύφος απλοϊκό. Μπορείται να δικαιολογήσετε αυτή την άποψη;

ομπρίζω: σκοτεινιάζω, κλαίω

(Να προσέξετε ιδιαίτερα τις λέξεις, τη σύνταξη και ορισμένους εκφραστικούς τρόπους, που χρησιμοποιεί ο αγωγιάτης).

**Αγήνωρ Αστεριάδης (1898-1977),
Θημωνιές (1949)**

Ναυάγια

Το διήγημα περιέχεται στη συλλογή
Λόγια της Πλώρης (1899).

Μόλις αράξαμε στη Στένη*, ο καπετάν Ξυρίχης πήρε τη βάρκα κι έτρεξε στο τηλεγραφείο. Δυο ημέρες τώρα δεν ήβρεσκε ησυχία. Τριάντα μίλια έξω από το Μπουγάζι* αντάμωσε τον «Αρχάγγελο», το μπάρκο* του, που ήταν μέσα κυβερνήτης και γραμματικός τα δυο του αδέρφια. Δεν πρόφτασαν να καλοχαιρετηθούν, να ειπούν για το φορτίο και το ναύλο τους και τους χώρισε ο χιονιάς. Κα-

---

Στένη: λιμάνι στο Νότιο Βόσπορο

Μπουγάζι: στενό θαλασσινό
πέρασμα (δίαυλος)

μπάρκο: ιστιοφόρο, το κατάρτι του
οποίου έχει σταυρωτές κεραίες

τόρθωσε τέλος να ορθοπλωρίσει το δικό μας και ολάκερο ημερονύχτι θαλασσοδαρθήκαμε στ' ανοιχτά. Μα όταν μπήκε στο Βόσπορο, ρώτησε όλους τους βαρκάρηδες, τους πιλότους, ακόμη τους κουμπάρους και τις κουμπάρες· αλλά τίποτε δεν έμαθε για τον «Αρχάγγελο». Τι να έγινε; Φυλάχτηκε πουθενά; Πρόφτασε να ορθοπλωρίσει κι εκείνος ή έπεσε απάνω στους βράχους; Κι αν τσακίστηκε το μπάρκο, σώθηκαν τουλάχιστον τ' αδέρφια του; Όλο τέτοια συλλογίζεται κι έχει συγνεφωμένο το μετωπο, τρέμουλο έχει στην καρδιά.

Όταν έφτασε στο τηλεγραφείο, ξέχασε μια στιγμή τον πόνο του εμπρός στον πόνο των αλλωνών. Κάτω στην αυλή, απάνω στις σαρακωμένες σκάλες και παραπάνω στ' ασάρωτα πατώματα κόσμος σαν αυτόν ανήσυχος· γυναίκες, άντρες,

παιδιά πρόσμεναν να μάθουν από το σύρμα την τύχη των δικών τους. Κι εκείνο σώριαζε με την ταρναριστή φωνή του ακατάπαυστα θλίψη. Ονόμαζε πνιγμούς, μετρούσε θανάτους, έλεγε ναυάγια, περιουσίας χαμούς, συνέπαιρνε χαρές κι ελπίδες σαν δρόλαπας*. Και κάθε λίγο απάνω στα πατώματα, στις σκάλες κάτω και παρακάτω στην αυλή θρήνοι ακούονταν, κορμιά έπεφταν λιπόθυμα, φωτιά κυλούσε το δάκρυ.

Ο καπετάν Ξυρίχης δε μπορούσε να υποφέρει περισσότερο το βάσανο. Βιαζότανε να μάθει και τη δική του μοίρα. Έσπρωξε τον κόσμο ζερβόδεξα, ανέβηκε δυο δυο τα σκαλιά τα σκαλιά, έφτασε με κόπο στη θυρίδα και ρώτησε με ολότρεμη φωνή:

δρόλαπας: άνεμος με δυνατή βροχή

- Για τον «Αρχάγγελο»... το μπάρκο... μην ακούσατε τίποτα;
- Τίποτα· του απαντά ξερά ο τηλεγραφητής.
- Τίποτα! πώς είναι δυνατόν; ξαναρωτάει. «Αρχάγγελο» το λεν έχει φιγούρα δέλφινά... έχει στο μεσανό κατάρτι κόφα*. Σπετσιώτικο χτίσιμο.

Και κολλάει περίεργα τα μάτια στου υπαλλήλου το πρόσωπο, αυτιάζεται τους κρότους που βγάζει ξερούς, συγκρατητούς, σαν δοντοχτύπημα κρυωμένου, η μηχανή. Τα σωθικά του λαχταρούν, φεύγουν τα σανίδια από τα πόδια του· έτοιμος να λιποθυμήσει. Μα δεν την παρατά τη θέση του. Τέλος σηκώνει εκείνος τα μάτια, τον καλοκοιτάζει μια

κόφα: η θωράκιση του πλοίου στο κεντρικό κατάρτι, όπου στέκεται ο παρατηρητής.

στιγμή και λέει με φωνή αδιάφορη:
- Ναι ...«Αρχάγγελος». Χάθηκε στο
τάδε μέρος της Ρούμελης*. Κόπηκε
στα δυο· η πρύμνη του ρίχτηκε
στους βράχους με δυο παιδιά
μέσα... Τα παιδιά είναι ζωντανά.

- Ζωντανά! Αναστυλώνεται ο
καπετάνιος στα πόδια του.

- Τα ονόματα; λέει με φωνή σαν χά-
δι· δεν μπορούμε τάχα να μάθουμε
τα ονόματα;

- Πέτρος και Γιάννης.

Δόξα σοι ο Θεός! Πέτρος και Γιάν-
νης είναι τ' αδέρφια του. Ζωντανά
λοιπόν και τα δυο. Ζωντανά εκείνα,
θρύμματα το ολοκαίνουργο σκαφίδι!
Πάλι δόξα σοι ο Θεός! Φτιάχνουν άλ-
λο μεγαλύτερο και ομορφότερο. Φι-
λεύει ανοιχτόκαρδος πέντε πούρα

**Ρούμελη: η ευρωπαϊκή ακτή του
Βοσπόρου**

τον υπάλληλο· δίνει ένα μετζίτι*
κέρασμα στον υπηρέτη· παρηγορεί
γλυκομίλητος τα θλιμμένα πρόσω-
πα: – Δεν είναι τίποτα· όλοι καλά
είναι· όλα καλά!

- Ποιας ηλικίας τάχα να είναι τα
παιδιά; ρωτάει πάλι.

Ο υπάλληλος σκουντουφλιάζει·
μα τον παρασκότισε! Γύρω ακούο-
νται φωνές· ανυπόμονες· σπρώχνει
ο ένας τον άλλον θέλουν να τον βγά-
λουν από τη θυρίδα. Έμαθε πως
ζουν τ' αδέρφια του· δεν του φτάνει;
Είναι κι άλλοι που λαχταρούν για
τους δικούς τους. Ας μάθουν κι εκεί-
νοι κατιτί! Μα εκείνος δεν αφήνει τη
θέση του.

- Ποιας ηλικίας τάχα; ξαναρωτά.

- Δέκα δώδεκα χρονών.

μετζίτι: τουρκικό νόμισμα

Πάλι απελπισία. Τ' αδέρφια του δεν είναι τόσο μικρά. Είναι από είκοσι πέντε κι απάνω. Σκουντούφλης κατεβαίνει τις σκάλες, βγαίνει από την αυλή, παίρνει το βαποράκι και φτάνει στα Θεραπειά*. Από κει μ' έν' άλογο φτάνει στον Αϊ-Γιώργη, παίρνει την ακρογιαλιά. Τα μάτια του ομπρίζουν*. Ο ήλιος παιγνιδίζει ακόμη σε ζαφειρένιο ουρανό. Η θάλασσα λίμνη απλώνεται ως τα ουρανοθέμελα. Η γη ανθοσπαρμένη μοσχοβολά. Μα η ακρογιαλιά μοιάζει με νεκροταφείο. Κάθε βράχος και νεκροκρέβατο. Καράβια κομματιασμένα, βαρκούλες μισοσπασμένες, σχοινιά, κατάρτια, φιγούρες, πανιά, εικονίσματα

**Θεραπειά: προάστιο της Κωνσταντινούπολης στην ευρωπαϊκή ακτή του Βοσπόρου
ομπρίζω: σκοτεινιάζω**

παδέλες, πιάτα, λιβανιστήρια, πυξίδες, χρυσόξυλα. Και μαζί χέρια, πόδια, κορμιά, δίχως κεφάλια, κεφάλια δίχως κορμιά, άδεια καύκαλα, τρίχες χωμένες στις σκισμάδες, μυαλά στουπιασμένα στην πέτρα. Ένα τρεχαντηράκι ομορφοφτιασμένο, άγγελος, πρόβαινε με πανιά και ξάρτια, λες κι αρμένιζε ανάερα. Και όμως ήταν καρφωμένο στο βράχο, σφιλιασμένο τόσο καλά στην πέτρα, που ουδέ νερό ουδ' άνεμος μπορούσε να περάσει. Κι ένα σκυλί στην πρύμνη δεμένο γύριζε μάτια φωτιές, δάγκωνε την αλυσίδα του και το νερό κοιτάζοντας αλύχταγε, κι αλύχταγε, σαν να το έβριζε, που χάλασε τ' ομορφοκάραβο.

Έκαμε ακόμη μερικά βήματα ο καπετάν Ξυρίχης και άξαφνα βρέθηκε μπρος στο μπάρκο του. Έπρεπε να είναι δικό του ξύλο, για να το

γνωρίσει. Ούτε κατάρτια ούτε πανιά
ούτε σκαφίδι απόμενε πλια. Μονάχα
η πρύμνη του, κι εκείνη ξεσκλισμέ-
νη, κρατιότανε σε δυο χάλαρα*. Και
γύρωθ' της πικρή νεκροπομπή, άλ-
λα ξύλα σκορπισμένα, κουπιά και
άρμενα· άλλες καρίνες φαγωμένες·
άλλα ποδόσταμα* και σωτρόπια*
και σταύρωσες. Κι ακόμη γύρωθ'
της άλλη πικρότερη συνοδεία! Βλέ-
πει το ναύκληρο νεκρό στο πλάγι·
βλέπει τους ναύτες πέρα δώθε σκορ-
πισμένους, άλλους κολλιτσίδα απά-

χάλαρα: ερείπια, συντρίμια,
ξεβράσματα της θάλασσας.

ποδόσταμο: ξύλινο ή σιδερένιο
στήριγμα τιμονιού.

σωτρόπι: γερό κομμάτι ξύλου στο
εσωτερικό μέρος της καρίνας του
πλοίου

**νω στα κοτρόνια, άλλους μισοσκε-
πασμένους με τον άμμο, άλλους
παιχνίδι του νερού, δαρμός και
φτύμα του. Κι απάνω στα τουμπα-
νιασμένα κουφάρια, στα πρόσωπα
τα χασκογέλαστα τα όρνια καλοκα-
θισμένα βύθιζαν το ράμφος στη νε-
κρή σάρκα και στον κρότο του πέ-
ταξαν κρίζοντας, σαν να διαμαρτύ-
ρονταν που τα ενοχλούσε στο
πλούσιο φαγοπτότι.**

**Αρχίζει τώρα φριχτότερο του κα-
πετάνιου το βάσανο. Εκείνα τα κου-
φάρια δείχνουν πως κοντά βρίσκο-
νται και τα δικά του. Θέλει να δρά-
μει, να ψάξει ολούθε, μα δεν τολμά.
Κάτι μέσα του τον κρατεί, τα πόδια
του καρφώνει στ' αχνάρια τους.
Τέλος πάει και ψαχουλεύει. Βρίσκει
ασούσουμα και τ' αδέρφια του. Το
ένα κείται με το κεφάλι**

συψαλιασμένο*, το άλλο έχει και τα δυο πόδια κομμένα στα γόνατα. Αν δεν του το 'λεγε η ψυχή, βέβαια δε θα τα γνώριζαν τα μάτια του, όπως και το μπάρκο. Αλλά του το είπε και τα καλογνώρισε. Και τότε τα μάτια του στέρεψαν ούτε δάκρυα βγάζουν ούτε σπαρταρούν. Τη θάλασσα μόνον κοιτάζουν πειστωμένα.

Άξαφνα ο γρόθος σηκώνεται να πέφτει με ορμή, που λες τρόμαξε και πισωπάτησε εκείνη φοβισμένη.

Έπειτα σκύφτει και γλυκοφιλεί τ' αδέρφια του. Χαϊδεύει τους τα χτυπημένα κορμιά ανάλαφρα, σαν να φοβάται μην τα ξυπνήσει· κάτι τους ψιθυρίζει μυστικά στ' αυτί, θες παρηγοριά, θες μακρινήν υπόσχεση. Έπειτα με το λάζο* αρχίζει και

συψαλιασμένος: κομματιασμένος.
λάζο: μικρό μαχαίρι.

σκάφτει τον τάφο τους. Παιδεύτηκε κάπου μια ώρα στον άμμο. Τον άνοιξε καλά απίθωσε πρώτα τ' αδέρφια, έπειτα το ναύκληρο, κατόπιν τους ναύτες, κύλησε επάνω πέτρες και χάλαρα. Έπειτα έπιασε πάλι τη στράτα του κι έφτασε στα Θεραπειά. Βρίσκει το βαπόρι, έφτασε πάλι στο μπάρκο του.

- Έτοιμα; ρωτά το γραμματικό.

- Έτοιμα.

- Βίρα άγκουρα!

Ο καπετάν Ξυρίχης, αμίλητος, έπιασε τη θέση του στο κάσαρο κι εξακολουθήσαμε το ταξίδι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

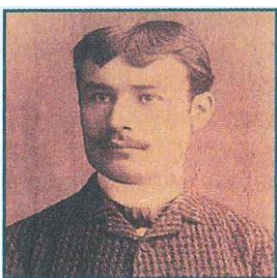
1. Να παρακολουθήσετε τις ψυχολογικές μεταπτώσεις του καπετάν Ξυρίχη μέσα από τις συγκεκριμένες φράσεις: τα σωθικά

του λαχταρούν· φιλεύει
ανοιχτόκαρδος· ομπρίζουν τα μάτια
του· καρφώνει τα πόδια του·
σηκώνεται ο γρόθος και πέφτει με
ορμή· ψιθυρίζει· βίρα άγκουρα.
2. Τις φράσεις αυτές να τις
συσχετίσετε με τις ανάλογες
εικόνες-σκηνές του διηγήματος.
3. Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με
τις μικροπερίοδες προτάσεις, την
εκφραστική λιτότητα και τη συχνή
χρήση του ρήματος;

Ανδρέας Καρκαβίτσας (1865 - 1922)

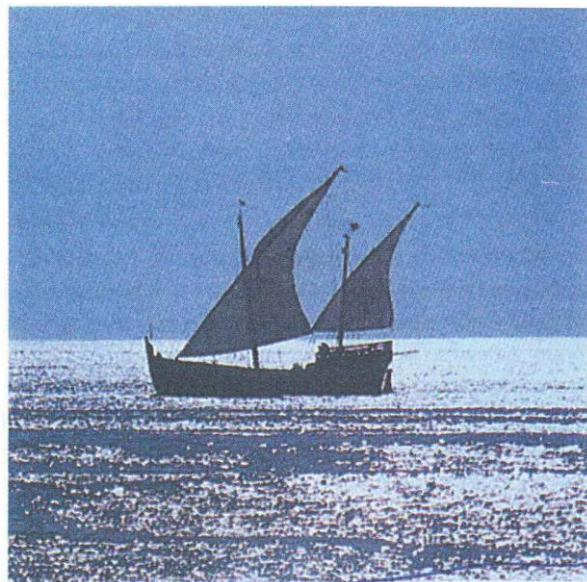

Γεννήθηκε στα Λεχαινά της
Ηλείας και πέθανε στο
Μαρούσι της Αττικής.

Σπούδασε ιατρική στην Αθήνα και
υπηρέτησε ως γιατρός στο
εμπορικό ναυτικό και στο στρατό.

Ταξίδεψε σε διάφορα σημεία της χώρας και γνώρισε από κοντά τη ζωή των ανθρώπων (ναυτικών και στεριανών) που περιγράφει στο έργο του. Γι' αυτό και η πεζογραφία του εκτός από ηθογραφικό έχει και έντονα ρεαλιστικό χαρακτήρα. Κυριότερα έργα του: Διηγήματα (1892), Η Λυγερή (1896), Ο Ζητιάνος (1897), Λόγια της Πλώρης (1899) κ.ά.

Στέλλα Βιολάντη (απόσπασμα)

Ο ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΖΑΜΑΝΟΣ υπηρετούσε ως υπάλληλος στο αγγλικό τυπογραφείο της Ζακύνθου, όπου και γνώρισε τη Στέλλα, την κόρη του πλούσιου μεγαλέμπορου Παναγή Βιολάντη. Μην έχοντας πώς να της εκμυστηρευτεί τον έρωτά του της έστειλε ένα γράμμα και με τον ίδιο τρόπο του απάντησε θετικά κι εκείνη. Παίρνοντας το ανέλπιστο γράμμα ο καυχησιάρης νέος δεν κρατήθηκε και έσπευσε να ανακοινώσει το περιεχόμενό του· η είδηση όμως έφτασε κι ως τ' αυτιά του πατέρα της, ο οποίος θεώρησε προσβολή τη σύνδεση του ονόματος της κόρης του

με το όνομα ενός παρακατιανού του. Πλημμυρισμένος από οργή, αφού της έκανε αυστηρότατες παρατηρήσεις, την έδειρε και την έριξε στη σοφίτα του αρχοντικού του, όπου και την εγκατέλειψε· στο μεταξύ ο Χρηστάκης Ζαμάνος είχε παντρευτεί άλλη, ενώ η ανυποψίαστη Στέλλα μαράζωνε από τον καημό της.

Ήταν παραμονές της Παναγίας. Μεθαύριο το σπίτι είχε διπλογιόρτι –Μαρία έλεγαν τη Βιολάνταινα– και τι καλά αν μπορούσε να γίνει καμιά οικονομία, να έλθει η συμφιλίωση, να κατεβεί και η Στέλλα, να καθίσει στο τραπέζι, να φανεί στον κόσμο...

- Ήλθα να σου πω δυο λόγια, της είπε η Βιολάνταινα χαρούμενη.

Η Στέλλα, καθώς κρατούσε το μέτωπο με τα δύο χέρια, εσήκωσε τα μάτια κι εκοίταξε τη μητέρα της

τα μάτια κι εκοίταξε τη μητέρα της έκπληκτη. Δεν ήταν συνηθισμένη σε τέτοιο ύφος.

- Ακούς;

- Τι είναι; ψιθύρισε η Στέλλα.

Με λίγα λόγια η Βιολάνταινα διατύπωσε την πρότασή της: Να πέσει στα πόδια του πατέρα της και να του γυρέψει συχώρεση· να του πει πως μετανόησε για το κίνημά της· να του υποσχεθεί πως στο εξής δε θα έκανε τίποτα χωρίς το θέλημά του· να τον βεβαιώσει πως έπαυσε πια να συλλογίζεται το Χρηστάκη, κι εκείνος ήταν πρόθυμος να τη συχωρέσει, και μέρα που ξημέρωνε μεθαύριο, να τη δεχθεί στην αγκαλιά του, και γρήγορα να φροντίσει να την παντρέψει, όπως της πρέπει, μ' ένα καλό και άξιο... αμή τι;

Η Στέλλα την άκουσε χωρίς να την διακόψει, με το ίδιος ύφος που έπαιρνε και όταν την εκτυπούσαν. Έπειτα κατέβασε τα χέρια από το κεφάλι, κοίταξε τη μητέρα της κατάματα, και με όλη την ηρεμία, με όλη τη γαλήνη της σταθερότητας, επρόφερε:

- Όχι!

Η Βιολάνταινα εσκίρτησε τρομαγμένη· έπλεξε τα χέρια, και με φωνή υπόκωφη, σε τόνο μομφής υπέρτατης, το ξαναείπε:

- Όχι!

- Όχι! είπε η Στέλλα· και τη φορά αυτή ένα κύμα ετάραζε την πρώτη γαλήνη, και η άρνηση εβγήκε από τα χείλη της με πείσμα μαζί και περιφρόνηση.

- Μα, παιδί μου, συλλογίζεσαι τι λες; συλλογίζεσαι τι κάνεις; ερώτησε η Βιολάνταινα· κι εγύρισε

πίσω της, κι εκλείδωσε από φόβο τη θύρα.

- Όχι! είπε η Στέλλα και εκ τρίτου· και τώρα ήταν ολόκληρη τρικυμία αγανακτήσεως, και μαζί με τη φωνή, εσηκώθη και αυτή ορθή, υψηλή, αγέρωχη.

Κι εμίλησε:

- Όχι, χίλιες φορές όχι! Ό,τι έκαμα ήταν κακό, το ξέρω· μα το έκαμα τώρα. Του έγγραψα «είμαι δική σου», και θα είμαι για πάντα. Ναι, να πέσω στα πόδια του πατέρα μου, και να του φιλήσω τα χέρια, και να του γυρέψω συχώρεση γι' αυτό που έκαμα, έτσι χωρίς να θέλω, σε μια στιγμή τρέλας, αδυναμίας... Μα να με συχωρέσει κι εκείνος και να μου δώσει το Χρηστάκη... Α, μη σου κατοφαίνεται και σώπα! Καλός, κακός, αυτός είναι τώρα για μένα. Ακούστηκα μαζί του, και αυτό μου

φθάνει. Έπειτα, τι σας μέλει εσάς;
Εγώ θα είμαι ευτυχισμένη, εμένα μ'
αρέσει. Πως είναι φτωχός; Πφ!
βλέπω τι ευτυχία που έχετε οι
πλούσιοι στα σπίτια σας...

Επιτέλους αλλιώςτικα δε γίνεται·
άλλον εγώ δεν παίρνω!

- Μα ορίζεις εσύ τον εαυτό σου; ε-
πρόλαβε να ρωτήσει η Βιολάνταινα.

- Τον ορίζω!

- Όχι· ο πατέρας σου σε ορίζει· ο
πατέρας σου ορίζει και μένα και το
Νταντή, και τη Νιόνια και όλους.

- Δεν ξέρω για σας, μα εμένα δε με
ορίζει. Εγώ, εγώ ορίζω τον εαυτό
μου· να, κοίταξε, τον ορίζω!... τον
ορίζω!...

Κι έκαμψε το δάχτυλό της, και το
εδάγκασε στον κόμπο με λύσσα,
καθώς μιλούσε. Και ο πόνος έδωσε
στη φωνή της κάτι το απείρως τρα-
γικό· και η Βιολάνταινα, και αυτή

ακόμη, αισθάνθη ότι ήταν μεγάλη η στιγμή εκείνη.

- Τι θέλεις να πεις μ' αυτό; ρώτησε με τρόπο.

- Να, ότι τον εαυτό μου τον κάνω ό,τι θέλω... Μπορώ να κόψω τώρα το χέρι μου και να το πετάξω από το παράθυρο; Ε, ορίζω τον εαυτό μου. Ο πατέρας μου τίποτα δεν μπορεί να κάμει· πως θα με δείρει; πως θα με κλείσει; πως θα με σκοτώσει; Τι με τούτο; Πάλι εγώ κάνω ό,τι θέλω –τον εαυτό μου– και σα δε θέλω εγώ, άλλον άνθρωπο δεν παίρνω. Όχι· ποτέ δε θα με δώσει σε όποιον θέλει εκείνος. Σας το λέω για να το ξέρετε μια για πάντα, γιατί, δεν θα το ξαναπώ: Ή το Χρηστάκη ή κανέναν. Εγώ είμαι η Στέλλα του Βιολάντη!

Κι εκτύπησε το στήθος της το πλατύ με δύναμη, κι από τα μάτια

της τα αδάκρυτα ετοξεύθη άγρια αστραπή. Ω, ήταν ωραία τη στιγμή εκείνη! Το πάθος της εχρωμάτισε, της εξωογόνησε το κατάλευκο πρόσωπο· τα πέταλα του κρίνου επήραν ένα ρόδινο χρώμα αδύνατο· ίχνος κακοπάθειας δεν εφάινετο πλέον, και για μια στιγμή, η κόρη έλαμψε με την πρώτη της ομορφιά την υπερήφανη, με την πρώτη υγεία και ζωή.

Η Βιολάνταινα αναγκάσθηκε να χαμηλώσει το κεφάλι. Έβλεπε έξαφνα εμπρός της μια δύναμη νέα, που δεν την ήξερε, που δεν την εφαντάζετο ως τώρα. Αλήθεια, αυτή ήταν η Στέλλα του Βιολάντη, η κόρη του πατέρα της.

- Εκατάλαβα, εψιθύρισε με λύπη· μα δε συλλογίζεσαι, δυστυχισμένη, τι θα πάθεις, αν ακούσει τέτοιο πράμα ο πατέρας σου;

- Δεν τον φοβάμαι! εφώναξε η Στέλλα· και τι θα μου κάμει; Θα με σκοτώσει... είναι άλλο; Ε, δε με μέλει, σου είπα. Εγώ δε γυρεύω να ζήσω, παρά να ζήσω ευτυχισμένη. Αν δεν μπορώ, καλύτερα να με σκοτώσει... Καλύτερα να πεθάνω... Στάσου να σου πω· αν δεν έγγραφα εκείνο το γράμμα, δε θα μ' έγνοιαζε· μα τώρα που το έγγραψα, θα κάμω ό,τι μπορώ για να σώσω την υπόληψή μου. Θα μου τη σώσει ο γάμος; Θα μου τη σώσει ο θάνατος; Μου είναι αδιάφορο. Είδες αν άνοιξα το στόμα μου να παραπονεθώ ποτέ για τα βασανιστήρια που μου κάνετε τόσον καιρό;...

- Καλέ τίνος τα λες αυτά τα παραμύθια; είπε η Βιολάνταινα με μορφασμό ανυπομονησίας. Και τι πως έγγραψες ένα γράμμα, που στο κάτω κάτω το πήραμε πίσω;... Εγώ

να σου πω τι είναι: είναι... που αγαπάς το Χρηστάκη.

Η Στέλλα κλονίσθηκε από παλμό δυνατό. Στην αρχή της ήλθε να το αρνηθεί, να το κρύψει. Όχι, δεν ήταν αυτός ο λόγος... Αλλά έπειτα συλλογίσθηκε ότι μια που άρχισε, έπρεπε να τα πει όλα· και σα να το ήξερε πως ήταν η τελευταία φορά που θα μιλούσε, άντλησε διαμιάς όσο θάρρος υπήρχε στα βάθη της παρθενικής της ψυχής, και είπε:

- Ναι, τον αγαπώ. Αν δεν τον αγαπούσα, δε θα του έδινα ακρόαση· αν δεν τον αγαπούσα, δε θα μ' έγνοιαζε για το γράμμα, –ούτε η πρώτη είμαι ούτε η ύστερη– δε θα επίμενα ολωσδιόλου, και θα έπαιρνα όποιον ήθελε ο πατέρας μου. Μα τον αγαπώ, και θα κάμω ό,τι μπορέσω για να τον πάρω.

- Βγάλ' το αυτό από το νου σου, γιατί ο πατέρας σου δεν τ' ακούει! είπε η Βιολάνταινα.

- Ποιος το ξέρει!... Μπορεί στο τέλος να με λυπηθεί και να δει το σωστό. Έχουμε τόσα παραδείγματα!

- Α! τέτοιες ελπίδες έχεις; ω, κακομοίρα, κακομοίρα! δεν τον ξέρεις τον πατέρα σου!

- Μπορεί· μα εμένα δε με χωράει άλλο ετούτο το σπίτι.

Διαμιάς η Στέλλα έγινε μελαγχολική. Εκάθισε πάλι στο διβανάκι, και με φωνή περίλυπη, σα να μιλούσε μονάχη της, εξακολούθησε:

- Όχι! δε με χωράει το σπίτι... Σε κάθε χτύπημα που μου δίνουν, ακούω μέσα μου σα μια φωνή να μου λέει: «Φύγε!... Φύγε!...»

Η Βιολάνταινα όρμησε έξω φρενών, με τα χέρια σηκωμένα, με τα μάτια άγρια.

- Τι είπες; εφώναξε· να φύγεις; ω, συφορά μου και μαυρίλα μου!... να φύγεις;

- Δεν είπα τέτοιο πράμα! είπε η Στέλλα με περιφρόνηση. Σεις μου το λέτε με τον τρόπο σας.

- Όχι, το είπες! αντείπε η Βιολάνταινα· είπες πως θα φύγεις! και για κοίταξε καλά, γιατί εγώ δεν...

Ο θυμός έπνιξε τη φωνή της. Κι έβλεπε τριγύρω της, σαν να εζητούσε ν' αρπάξει τίποτα για να κτυπήσει τη Στέλλα.

Ο τρόπος αυτός ανέβασε στην επιφάνεια όλο το πείσμα της κόρης. Όχι, δεν το είπε! Της έβαζαν στο στόμα λόγο που δεν είπε. Το εσυλλογίσθη, πέρασε κι αυτό από τον νου της, αλλά όχι, δεν το είχε αποφασίσει, Και ίσως δε θα το έκανε ποτέ, όσο σκληρά και αν την τυραννούσαν, γιατί ήταν η Στέλλα του

Βιολάντη, και είχε την περηφάνια της, και θα προτιμούσε να πεθάνει, παρά ν' ακουσθεί πως ξεπόρτισε. Αλλ' αφού ήταν έτσι, αφού ήθελαν με το στανιό να την πείσουν πως το είπες, καλά λοιπόν, να ιδούν!

- Ναι, το είπα! εφώναξε δυνατότερα από τη μητέρα της. Το είπα και θα το κάμω!

Μιλούσε με όλο το απεγνωσμένο θάρρος ανθρώπου που αυτοκτονεί. Η Βιολάνταινα τα έχασε· ο θυμός της εκόπη, τα γόνατα της ελύθησαν, κι έπεσε σε μια καρέκλα, όγκος αδρανής. Αλλά ήταν μια στιγμή μόνο αδυναμίας. Αμέσως εσηκώθη, και κεραυνοβολούσα τη Στέλλα με το βλέμμα, εξεστόμισε σε μια βάνουση φράση όλη την εντύπωση που της έκανε το ξαφνικό ξύπνημα της δυνατής εκείνης ψυχής, που την εδοκίμαζε η βία και το μαρτύριο:

- Εκατάλαβα· εσύ, παιδί μου, έχεις το διάολο μέσα σου!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. α) Ποιες οι βαθύτερες αιτίες που προσδιόρισαν τη στάση του Βιολάντη προς την κόρη του; β) Με ποιο σκοπό η μάνα πλησίασε την έγκλειστη κόρη της;**
- 2. Να σχολιάσετε τη φράση: «Ο πατέρας σου σε ορίζει· ο πατέρας σου ορίζει και μένα, και το Νταντή, και τη Νιόνια και όλους».**
- 3. Είπαν πως ο Ξενόπουλος είναι ο εισηγητής της αστικής πεζογραφίας. Η μελέτη του αποσπάσματος οδηγεί στο συμπέρασμα αυτό;**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 2ου ΤΟΜΟΥ

Ο Αλιβάνιστος	5
Το μοιρολόγι της φώκιας	36
Πατέρα στο σπίτι (Άπαντα, Βαλέτας)	49
Βιογραφικό σημείωμα	68
Ι. Κονδυλάκης: Ο Πατούχας	71
Βιογραφικό σημείωμα	113
Ανδρ. Καρκαβίτσας: Τα τυφλοπόντικα	115
Ναυάγια (Άπαντα)	130
Βιογραφικό σημείωμα	142
Γρ. Ξενόπουλος: Στέλλα Βιολάντη (Άπαντα, εκδ. Μπίρης)	144

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.